

№4(46)

середа, 7 квітня 2004 року

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Бог єдиний – то Циганське Слово...

Лекса Мануш

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

ROMANI

Ціна договірною

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВИПЕ

• ПОЛІТИКА • СВІТ • ПРАВО • КУЛЬТУРА • МИСТЕЦТВО •

ВІТАЄМО ВСІХ ІЗ ВЕСНЯНИМИ СВЯТАМИ!
ДРАГОСТОС САВОРЕН ТОМНАКЕРЕ СВЕНТОСА!
ЗДОРОВ'Я, ЩАСТЯ, СІМЕЙНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ!
САСТІПЕ, БАХТ, ЛАЧО ТРАЙО!

ШАНУЙМОСЯ, РОМИ! ПАТІВІСАРАС АМЕ, РОМАЛЕ!

Початком відліку міжнародного ромського руху можна вважати подію тридцятиррчної давности, а саме 8 квітня 1971 року. Того дня у одному з передмість Лондона зібралися юристи, дипломати,

існують як індузи в екзилі. За пропозицією доктора Ріші, у центрі ромського прапора заколесився знак індійської чакри як спомин про країну, звідки покотилися по світу ромські вози. А за рекомен-

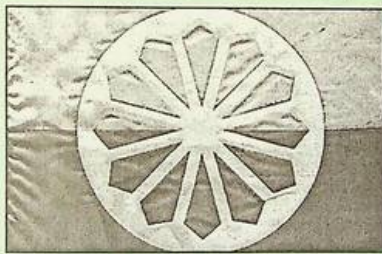
Кожна країна по-своєму відзначає свято - Міжнародний день ромів. Для країн Південної Європи і надалі гострим залишається проблема косовських ромів. Там відбудуться демонстрації і мітинги на їх захист.

У Центральній Європі розпочався процес реформування шкільної ромської освіти. Тому основні заходи проводяться в школах, де вже третій рік діти навчаються за новою методикою і де молода генерація оволодіває новими знаннями, вміннями та навичками.

У Росії на повний голос заговорили ромологи. Проведено ряд наукових конференцій, готуються збірники з історії, етнології, лінгвістики.

На жаль, ромська еліта України мовчить. Вона не зуміла залучити спеціалістів неромів до вивчення наболілих і вкрай необхідних питань ромознавства. Ромський рух поки що знаходиться на етапі свого організаційного становлення, а без теоретичних засад не можна виробити подальшу стратегію і тактику. Необхідна тісніша співпраця з науковцями, мистецтвознавцями, органами місцевого самоврядування, щоб знайти гідне місце в історичному розвитку нової, незалежної України, спрямувати всі зусилля на підвищення освітнього рівня ромських дітей, а це означає, що у майбутньому мати достойне, шановане місце в українському суспільстві.

Євгенія Навроцька

КОЛЕСО ЖИТТЯ

*Воно рухається у просторі і часі,
в холоді і спеці,
Обтяжене старістю і горем,
котиться в хворобі і стражданні,
Гуляє щастям і стражданням,
прибавлене голодом і спрагою,
Воно хитається, скрипить
від втоми, зашплене, вдень і вночі.
І так місяць за місяцем мандрує
по дорогах світу.*

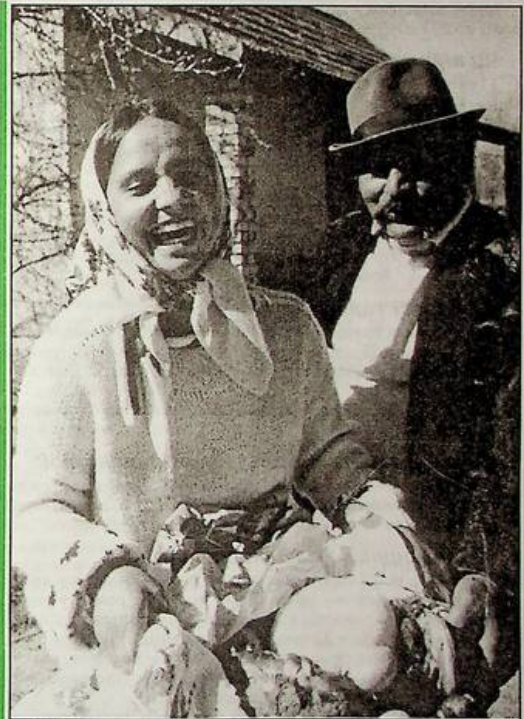
Уривок з давньоіндійської поеми
"Магабгарата"

письменники, науковці, лідери ромських громад з єдиною метою - заснувати Міжнародну ромську організацію і розпочати спільні дії з захисту прав ромів. Кожен із засновників пізніше внесе вагомий вклад у розвиток руху. Теоретичні засади, а це робота англійських ромологів Дональда Кенрика, Греттана Паксона, лежатимуть в основі розробки загальної стратегії, вони привідкривають завісу таємничості з історії та походження ромів. Ці автори написали і видали як у співтворстві, так і окремо понад 20 монументальних робіт. Серед останніх - публікація у 2003 році книги у перекладі російською мовою "Цыгане под свастикой" з чудовою передмовою Анатолія Приставкіна. За словами авторів, вона задумовувалася як історія переслідування ромів нацистами. Але вони вийшли за встановлені задумом рамки і подали розгорнуту картину появи ромів у Європі, середньовічних гонінь та ставлення натовгу до новоприбульців.

У далекій Індії за сприяння доктора Ріші було відкрито Інститут ромології, який після смерті засновника очолив його син-науковець. На основі наукових досліджень Індія визнає ромів як таких, що мають індійські корені й

дацією сербського рома Ярکو Іовановича, який був делегатом І з'їзду ромів у 1971 році, була прийнята за гімн народна ромська пісня "Джелем, джелем", яка зараз поширена у всьому світі.

Засновниками ромського руху був підготовлений пакет важливих документів, на основі яких Міжнародна ромська унія працює і понині.

СВІТЛЕ СВЯТО ПАСХИ ШУКАРА СУНТОНА ПАТРАДЯСА

Цього року вдруге за останні три роки велике свято Пасхи випадає зустріти разом усім християнам: православним, католикам, греко-католикам, протестантам. У цьому збігу криється великий зміст життя, яке нам дарує сама природа.

Спочатку, в 2001 році, цей феномен був сприйнятий як знак до зближення. Навіть Папа Римський заявив про можливу реформу західного пасхального календаря, щоб усі пасхальні свята відзначати, як це було до 1582 року, до реформи і введення григоріанського календаря, разом. Тим паче, що подібні збіги будуть спостерігатися у 2007-му, 2010-му, 2011-му, 2014-му та у 2017-му роках.

І хоч на сьогодні ми всі сповідуємо різні гілки християнства, нас об'єднує спільне життя на нашій голубій планеті, незалежно від віри, кольору шкіри, націй та національностей.

Напередодні свята Воскресіння на урочистій Всеночній побажаємо одне одному миру, любові, злагоди. Зуміймо зберегти велике почуття єдиної родини, бо всі ми - творіння Господнє.

ОПРЕ, РОМА!

*Опре, рома! Нехай свічки не згаснуть,
І нагадають всім, що ми існуємо!
Над гідністю ромен життя не власне,
Хоча нерівність в світі торжествує.*

*Опре, рома! Нехай річки бурхливі
Несуть вінки, як спогади про долю.*

*Ми маєм бути вільні і щасливі,
Хоча душа вразливіша до болю.*

*Опре, рома! Злітає в небо пісня,
І, наче зірка, сяє над шатром.
Ми разом, і однакові, і різні,
І кожен скаже гордо: "Ме сом ром!"*

Наталія Варакута

РОМ-ПРЕС

Кучма і Квасьневський відкрили Польщу в Україні

Президент України Леонід Кучма і президент Польщі Олександр Квасьневський відкрили Рік Польщі. Церемонія відбулася в Києві в Національному театрі опери і балету ім. Тараса Шевченка.

"Відгачили" Джорджу Соросу

Правду в народі кажуть: думай, коли робиш комуся добро. Цю істину забув Джордж Сорос. Як лише щоденна інформаційно-політична газета "Україна молодша" у номері за 1 квітня 2004 року, посилаючись на народного депутата України Миколу Томенка, Медведчук як голова Спілки адвокатів України свого часу одержав від Сороса 86 тисяч 677 доларів - як грант фонду "Відродження" для Спілки адвокатів на реалізацію проекту "Комплексний теоретико-практичний тренінг для адвокатів: застосування міжнародно-правових стандартів прав людини".

І ось під час візиту голови Інституту відкритого суспільства, фінансиста Джорджа Сороса в Київ, бійці-братки відомого тележурналіста Дмитра Корчинського обстріляли гостя "майнезом". Це було зроблено під час форуму "Права людини і чесні вибори".

До речі, Сорос звинуватив сам главу АП у організації спротиву його візиту в Україну, зокрема в Крим...

Повернути народу його гроші

У Києві відбувся масовий мітинг "Досить обкрадати народ". Його учасники (до 20 тисяч чоловік) вимагали від Кабінету Міністрів повернути приховані доходи Держбюджету 2004 року - а це 10 мільярдів гривень. Мітинг завершився вимогою збільшити з 1 квітня мінімальну зарплату до 270 гривень.

Чи підуть роми в армію?

З 1 квітня розпочався весняний військовий призов, згідно з Указом Президента України. Нинішньою весною передбачається призвати 35 810 чоловік. Проте Служба міністерства оборони вважає, що близько 90 відсотків юнаків отримають відстрочку на основі вивчення їх доводку про сімейний стан і висновків лікарів.

Політична еліта страхується

ЗАТ страхова компанія "ТАС" відповідає за життя української політичної еліти. На 1 квітня 2004 року цій компанії довірили своє життя і фінансове благополуччя Кучма, Кравчук, Литвин, Ющенко, Мороз, Тимошенко, Пінчук, Волков, Баклай та інші.

В Донбасі горять терикони

Як повідомили з державного управління екології і природних ресурсів у Донецькій області, на території регіону розміщено 582 гірських відвалів шахт і збагачувальних фабрик, з яких 132 відвали (терикони) продовжують горіти.

На Донецччині проживає велика ромська громада, яка б'є тривогу з цього приводу.

Українці запасаються "Салом у шоколаді"

Одеська кондитерська фабрика виготовила до першоквітневого Дня сміху особливий "Снікерс" - "Сало у шоколаді". Замовлень від магазинів і кіосків на цей "жартівливий" продукт було чимало...

Наймолодша мама Закарпаття

Як правило, ромські сім'ї багатодітні. Не дивина - навіть дев'ять чи десять дітей. У с.Довгому на Іршавщині проживає ромка, у котрої аж... чотирнадцять сонечок. І кожну вона намагається віддати часточку своєї душі, уваги. Допомагає і місцева влада.

Днями на Виноградівщині, а точніше в селищі Королево, мамою стала 13-річна ромка. Дитина (хлопчик) народилася здоровою. Наймолодша мама теж почуває себе добре.

Цей рік взагалі багатий на молодих мам. Народила свого перв'ятка й 15-літня ромка.

Фестиваль

8 квітня у м. Загребі відбудеться фестиваль, присвячений Міжнародному Дню ромів, у якому візьмуть участь багато музичних ансамблів країни.

День ромів у Росії

7 квітня 2004 року у прес-центрі ІТАР-ТАРС (Москва) відбулася прес-конференція, присвячена Міжнародному дню ромів. У ній взяли участь: народний артист СРСР, лауреат Державної премії Микола Сліченко, народна артистка СРСР Клара Лучко, президент федеральної національно-культурної автономії російських ромів, член парламенту Міжнародного Союзу ромів Олександр Барієв, доктор історичних наук, віце-президент Міжнародного Союзу ромів Надія Деметер та інші.

На прес-конференції була представлена діяльність ФНКА російських ромів, а також російської філії Міжнародного союзу ромів. На зустрічі журналісти ознайомилися з програмою святкування в Росії Міжнародного дня ромів, який відзначається 8 квітня.

Та не лише свята, а і проблеми в ромів усього світу загальні. Представники ФНКА російських ромів розказали про те, як розподіляється матеріальна і гуманітарна допомога російським ромам - жертвам нацизму, які постраждали під час ІІ світової війни.

Чому сьогодні в Росії правохоронні органи ставлять знак рівності між боротьбою зі злочинністю і боротьбою з ромами? Скільки намір справді в Росії живе ромів? Чому не вдалося встановити їхню точне число під час останнього всеросійського перепису населення? Як вирішити більшість соціальних проблем, пов'язаних з ромами? На всі ці питання більшість соціальних проблем, пов'язаних з ромами? На всі ці питання будуть одержані вичерпні відповіді під час прес-конференції.

Маріанна Сеславинська

Роми Румунії почали прибувати до Польщі в другій половині 1990 року як до транзитної країни по дорозі до Західної Європи, зокрема Німеччини. На семінарі ОБСЄ з дотримання прав людини, в Варшаві у 1993 році, польська делегація оприлюднила дані про те, що румунських ромів у Польщі налічується 60 тисяч. Їхня міграція значно загострила еміграційні проблеми в Німеччині.

Проблема існує

Цікавий факт, проживання ромів у Польщі ніколи не було проблемою. А зараз вони перебувають, з одного боку, під пресом скінхедів, а з іншого - поляки почали бачити в їхньому образі ворога. Радикальна зміна ставлення поляків до ромів дійшла, так би мовити, до точки кипіння в 1991 році, в період міграції ромів з Румунії. Представники ромських громадських організацій Польщі офіційно вітали своїх братів по крові, однак скаржилися, що їхнє прибуття кардинально змінило уявлення поляків про ромів, яке до того не було негативним.

Адам Барток (директор ромського етнографічного музею в Тарнові) стверджує, що проблема румунських ромів полягає у тому, що вони поводяться в Польщі не як легальні емігранти і не як політичні біженці, а як звичайні туристи.

На жаль, нетолерантність і незнання ромських проблем не дозволяють до кінця здобути правдиву інформацію про ситуацію, яка склалася.

Причини прибуття до Польщі

Румунські роми прибули до Польщі, насамперед, через економічні питання. У свій час декотрі були заарештовані в Румунії і тому відмовилися там проживати. У своїй більшості жили дуже злиденно. Страждали через відсутність одягу, їжі, товарів загальної вжитку. Найбідніші жebraли на вулицях. Більшість не мала грошей на квиток, та вони приїжджають в організованих групах, що "спонсорують" так звані "організатори", які потім вимагають повернення свого вкладу з відсотками. Декотрі з ромів

З Румунії до Польщі

Розпочався рік Польщі в Україні. Значна ромська громада в Польщі етнічно строкатою. Пропонуємо читачам статтю наукового співробітника Празького Карлова університету Ангелі Постолле про проблеми ромів Румунії в Польщі.

залишаються в Польщі на кілька місяців, інші кілька років уникають депортації. "Організатори" пильнують, щоби групи, які вони "спонсорували", поверталися на свою батьківщину протягом місяця, аби потім знову вони могли організувати наступні приїзди ромів. Головним чином, румунські роми приїжджають жebraкувати. Подорожують Польщею групи по 50 осіб - родини, які іноді складають три покоління.

Їхня мета - Захід

Головна мета ромів з Румунії є Захід, крім тих, котрі вже побували в Німеччині і були розчаровані цією країною. Вони кажуть, що не відчували себе там безпечно, не отримували жодної соціальної допомоги і були депортовані до Польщі (згідно зі законами про депортацію їх змушує перетнути німецький кордон). На тій самій підставі польська поліція автоматично депортує їх до українського кордону. Роми Румунії прибували до Польщі через Україну відтоді, як Словаччина почала вимагати від них проїзну документацію, незважаючи на труднощі, вони все одно прибувають до Польщі в надії на краще життя. А.Барток зазначив: "Роми

приїжджають до Польщі, щоб потрапити до Німеччини, але це неможливо, їхні мрії здійснюються в наступному поколінні. Вони дуже терпеливі!"

На смітнику і під мостом

Польщі заможніших румунських ромів затримують у готелях, бідніших у притулках. Готелі часто відмовляються поселяти багатодітні ромські родини. Не маючи де прихилити голову, особливо серед зими, роми живуть у наметах на подвір'ях або просто на вулицях. Інші живуть поблизу смітників, будують намети з різних відходів чи дощок. Деякі з них вибирають мости, під якими можна сховатися від дощу і поліції. Виполюють рови поблизу річки Вісла, де їх також знаходять поліція і депортує до "рідного краю" (так було з родиною ромів, яка мешкала під одним із найбільших варшавських мостів - її було депортовано в Україну).

Місця проживання ромів в Польщі нічим не відрізняються від місць в Румунії. Різниця лише в тому, що в Польщі вони менше хворіють.

Переклад з польської з журналу "Rrom po drom" Світлани Шухової

ДОСВІД СУСІДІВ

РОМИ РОСІЇ ПОВОЛІ ЗАПРЯГАЮТЬ КОНЕЙ, АЛЕ ШВИДКО ІДУТЬ...

ГОЛОВНЕ ПИТАННЯ - ОСВІТА

В Москві пройшла ромська конференція, організована Міжрегіональним Союзом циганських громадських організацій "Романе прала". Вперше було винесено на публічне обговорення питання про створення в Росії ромської освітньої програми в рамках всеросійської програми освіти. Відбувся діалог між представниками державних структур і громадськості. На зустрічі були присутні представники Міністерства науки й освіти Росії, заступник міністра національностей Росії, представник Уповноваженого по правах людини в РФ, керівники ромських громадських організацій з різних регіонів Росії, представники ромської інтелігенції, фахівці з проблем культури, представники ромського правового центру Петербурга, зауч однієї з шкіл з Ленінградської області, в якій створені ромські класи.

Виступаючи відзначили, що проблема створення ромської освітньої програми в Росії в останні роки встала дуже гостро. Процеси, які відбувалися в соціальному й економічному житті країни в останні півтора десяти років, негативно позначилися на становищі ромської етнічної меншості. Багато ромів виявилися не готові до конкуренції в умовах вільного ринку. З огляду на традиційно великі родини, це різко понизило їхній життєвий рівень. У багатьох місцях, особливо в малих містах, діти перестали ходити в школу. Вперше з'явилися молоді люди 18-20 років, які не вміють читати і писати. Саме цей контингент створює ґрунт для поширення кримінальних занять. З іншого боку, загальний низький рівень грамотності має як наслідок і правову неграмотність, що нерідко провокує цивільних прав ромів. Рішення освітньої проблеми є одним із стратегічних засобів вирішення

інших насущних проблем ромів. На жаль, багато ромських дітей, особливо в місцях компактного проживання, не можуть скористатися своїм правом на одержання освіти, тому що не вміють говорити російською мовою. Крім того, вони не можуть реалізувати своє право на вивчення рідної мови і літератури, культури, історії. В інших країнах уже кілька десятиліть є ромські підручники і навчальні програми. Прийшов час і в Росії створити подібну ромську освітню програму. Було поставлене питання про необхідність підготовки фахівців для середньої і вищої школи зі знанням ромської мови, літератури, історії і культури.

Учасники конференції підписали звернення до міністра науки й освіти Росії про створення механізму ромської освітньої програми.

Георгій Цветков, голова Ради МОО Союз ЦОО "Романе прала", Маріанна Сеславинська

ПОЧУВАЮ СЕБЕ, ЯК "ЦИГАНСЬКИЙ БАРОН"

Напередодні Міжнародного дня ромів, а саме у день 5-риччя виходу у світ першого номера газети "Романі Яг", пану Мігальо - інваліду з дитинства, 1943 р.н., дуже поталанило. У його рідне смт Середнє прибули представники Закарпатської асоціації ромських громадських організацій "Експіне" ("Єдність") і журналісти редакції газети "Романі Яг", щоб вручити інвалідній пересувній візку, про який так давно мріяв Мігаль. Але все по порядку.

Перебуваючи з робочим візитом на Закарпатті, координатор програми Міжнародної Організації з Миграції Ольга Озерна відвідала ромський табір, який знаходиться на околиці селища

Середнє Ужгородського району. На очі потрапив ром, який ледве міг пересуватися з допомогою ципка. Поцікавившись про його життя-буття і послівчувавши, Ольга Озерна пообіцяла задовольнити прохання представників асоціації "Експіне" і допомогти придбати пересувний візок для пана Мігала.

Мігаль з багатодітної ромської сім'ї, у якій було 9 дітей. Народилися вони з братом-близнюком Петром 21 листопада 1943 року, й обидва були кволими. Петро згодом помер, а Мігаль

ПРОГРАМИ МОМ РЕАЛІЗОВУЮТЬСЯ УСПІШНО

Протягом двох років у Закарпатті успішно реалізуються проекти з фінансової підтримки Міжнародної Організації з Миграції (МОМ). Не секрет, що представники МОМ спочатку дуже обережно ставилися до фінансування проектів ромських організацій. Ретельно вивчали, приділялися до різноманітних організацій (а їх в Україні - понад 40), чи зможуть вони освоїти гроші і пред'явити фінансово-аналітичні звіти. Спочатку це були невеликі проекти з розподілу продуктів і роботи

благодійної ідальні для ромів, які постраждали під час Голокосту.

І тільки переконавшись у наявності відповідної кваліфікації працівників ромських організацій, МОМ прийняла рішення про реалізацію великого проекту. Що мастя на увазі? Це - нові види діяльності: робота швейного цеху, перукарні, надання ромам-інвалідам можливості отримати інвалідні пересувні візки тощо.

навчився ходити лише у 10 років, але так і залишився калікою. У 20 років одружився, мав четверо дітей - трьох синів і одну дочку. Дружина тяжко захворіла і померла. Дуже бідував, ходив жебракувати. Одного разу до нього

хвилювався так, що й слова не міг сказати: груди його були наповнені беззмовною радістю. Через кілька хвилин, зручно вмовившись в нього і подкувавши, промовив: "Тепер я почуваю себе, як "циганський барон".

ВДЯЧНІ МОЛОДИМ ПЕРУКАРЯМ

При товаристві "Експіне" ("Єдність") більше року працює перукарня в рамках програми МОМ. Основне її завдання - надання послуг бенефіціантам, ромам, що постраждали під час панування фашистського режиму в краї. Це - літні хворі люди, які не завжди можуть прийти самі у перукарню, щоб привести своє волосся у належний вигляд. Дівчата, які працюють у цій перукарні, отримали у свій час відповідну професійну підготовку і практичні навички зі своєї спеціальності. Це такі, як Ілда Фонтос, Нюна Гажі, Інгріда Агоста, Світлана Цяпулич. Вони вміють зробити як чоловічу, так і жіночу модельну стрижку, вишукані жіночі зачіски, зав'язки і сучасне фарбування волосся. Робота цих перукар не об-

межується наданням послуг лише жителям Ужгорода.

До Міжнародного дня ромів - 8 квітня - дівчата побували у кількох ромських таборах області. Зокрема, у таборах с. Малі Гейвіці та м. Свалява. Перукарки надали послуги найбільш шановним

ромським старійшинам - Івану Івановичу (1938 р.н.), Августину Михайловичу (1936 р.н.), Василю Васильовичу (1939 р.н.) та іншим.

Ось що сказав Василь Васильович після стрижки: "Коли була війна, то мені було всього 10 років. Пам'ятаю, як бідувала і голодувала моя сім'я. І хоч батько був професійним ковалем, але не міг про- годувати сім'ю. Крім того, його два роки не було вдома, оскільки працював на примусових роботах у горах. Додому повернувся хворим і через кілька років помер. Однак він передав мені вміння працювати з залізом. Від нього я навчився цього ремесла, теж став ковалем і майже все своє життя працював у таборі.

Зараз я - інвалід, пенсію маю всього 70 грн., якої вистачає тільки на хліб. А за те, що двічата привели в порядок моє волосся, я їм дуже вдячний, бо на платні перукарні у мене грошей з пенсії не вистачає".

ШВАЧКИ СКЛАЛИ ЕКЗАМЕН

Молоді ромки, які входять в організацію "Терне чап по нейво дром" ("Молоді жінки на новій дорозі") і працюють у швейному цеху за фінансової підтримки МОМ, склали екзамени зі своєї професійної діяльності. (У позаминулому номері газети "Романі Яг" (див. № 2 (44) від 10 березня 2004 р.) ми розповідали про те, як вони освоюють свою професію).

Весняної днини швачки привезли свої швейні вироби у ромський табір Сваляви і вручили бенефіціантам МОМ. У таборі високо оцінили продукцію цеху: всі були вкрай задоволені. Це не перша поїздка молодих членів організації: кілька місяців тому вони розвозили жіночий одяг по селах Переміщини. Поїздка по Свалявському району засвідчила велику важливість таких поїздок для мешканців цеху: адже постільна білизна, нічні сорочки, чоловічі та жіночі куртки дуже потрібні у кожній ромській родині.

Ось, що розповіла Магдаліна Федорівна з м. Свалява: "Понад 30 років відпрацювала у комуністичній партії, а пенсію призначили всього 110 грн. До речі, усі 50 осіб, які працювали у комуністичній партії, наразі залишилися всього 13 двірників-ромів, інші місця зайняті нероми. У мене велика сім'я: народила і виховала 5 дітей. Маю 18 онуків і 18 правнуків. Живемо дружною сім'єю, але нестатки - великі. Така допомога свідчить про те, що ромам допомагають не тільки громадські ромські товариства, основу яких складає молодь, а й міжнародні фундації.

Евгенія Навроцька, Валентина Опаленик

ЧИТАЧІ ПРО ГАЗЕТУ

ДО "РОМАНИ ЯГ" - НЕБАЙДУЖІ

Завдяки співпраці редакції "Романі Яг", читачі степової Кіровоградщини відтепер мають можливість придбати у нашого власника газету і читати її. Причому, у Рівному Новоукраїнського району читачі понад 50. Сподіваємось, що їх кількість буде зростати.

А зараз послухаймо думки тих, хто вже став другом нашої новинки.

- Читаючи свою національну газету, ми не відчуємо себе відірваними від світу, від подій в Україні, - ділиться **молода ромська сім'я з Рівного**. - Спасибі за це шеф-редактору, всім журналістам. Сподіваємось, що надалі вона стане ще читабельнішою.

- "Романі Яг" - цікава газета, інтригуюча, - це думка **молодого молдаванина Федора Жаровлі**. - Я радю, що в Україні є серед інших новинки і ромська. Це просто супер!

- Спасибі редактору за надану можливість читати газету. На жаль, по передлаті її часно не отримую, - говорить **пенсіонерка-українка Ганна Пижик**. - Мені особисто подобається

більшість публікацій, а, особливо про доли людські, про механізаторів, доярок як про українців, так і ромів. Я сама працювала сорок років дояркою, і мені такі матеріали цікаві.

Анатолій та Галина Клюй, пенсіонери-українці:

- Від першої до останньої сторінки перечитуємо "Романі Яг". Але хочеться, щоб тут були різноманітні рубрики, аби кожен читач знайшов для себе щось цікавеньке.

Ольга Степанівна Ясинська, вчителька-пенсіонерка:

- Я завжди читала і тепер читаю багато різних газет. І от з'явилось бажання познайомитися з ромською "Романі Яг". Новинка непогана, та я порадила б не "зациклюватися" на одній темі, пишати про всіх і про все. А ще бажано не публікувати великі ма-

теріали, аж на цілу сторінку. Хочеться бачити більше цікавих фотознімків. У вас хіба немає власних фотокорів? Пишіть більше про молодь, публікуйте матеріали для дітей... А взагалі, молодці, що ромська нація в Україні має свою національну пресу, яка захищає права і свободи свого народу!

- Що ви думаєте про "Романі Яг"? - дали запитую читачку Лідію Плітцину.

- Я передплатила цю газету на півроку. Але, на жаль, до цього часу не отримала ще й першого номера. Спасибі, що маю можливість купувати у вас. Щодо моєї думки, то, вбачте будь-ласка, не хочу кривити душу: поки що бачу її срінькою. Варто писати на більш різноманітні теми. Звичайно, потрібно порушувати проблеми міжнаціональні, але погодьтесь, якщо, скажімо, смалювати постіжно одну й ту саму справу - воно ж... правильно, хочеться чогось іншого... Пишіть про цікавих людей - ромів та українців, про ромське мистецтво, про ромську молодь, не обми-

найте і розважальні теми, і тоді читачка аудиторія у вас зросте.

- Дякую за газету, - говорить завідувач фермою ім. Чапаєва **Олександр Мельніченко**. - В ній порушуються потрібні проблеми. Завітайте і до нашого господарства - у нас працюють роми, українці, молдавани, які заслуговують стати "героями" ваших нарисів.

Іван Саченко, начальник Єланівського райвійськкомату Миколаївської області (проїздом):

- Я з повагою ставлюсь до ромської преси, вона мені імпульс. Проте друкуйте на її шпальтах і матеріали на військову-патріотичну тематику. Адже чимало ромів служили і служать в українській армії. Пишіть і про тих, хто, можливо, служив у Афганістані... І - спасибі за газету... Тепер я вже передплатив її, адже у Рівному буваю не так вже й часто.

Щиро дякуємо, дорогі наші читачі, за вашу думку про газету. Ваші пропозиції та побажання не залишаться без уваги.

Леонід Савицький, власний кореспондент "Романі Яг" у Кіровоградській області

РОМ-ПРЕС

Тренінг у Раді Європи

У французькому місті Страсбург 27-30 травня ц.р. відбудеться тренінг для представників неурядових організацій країн (у тому числі й України), де наявні великі національні меншини.

Мета тренінгу - розширення інформації про Рамкову Конвенцію Ради Європи з захисту прав національних меншин, визначення шляхів, за якими неурядові організації зможуть реалізувати Рамкову Конвенцію.

"Джено" запрошує

Асоціація "Джено", яка видає в Празі ромський журнал "Амаро Гендалос", пропонує пройти спеціальну підготовку молодим журналістам, які працюють у ромських мас-медіа за програмою Roman Journalist Internship. Протягом трьох місяців відібраних кандидатів проживатиме в Празі, працюватиме у ромських мас-медіа й виконуватиме різноманітні редакційні завдання. За детальною інформацією звертайтеся за адресою: www.dzeno.cz, або info@dzeno.cz

УРЯД ГОТУЄ СВЯТО НА РОМСЬКІЙ ВУЛИЦІ

На жаль, так склалося, що про ромів набагато більше можна прочитати в газеті під рубрикою "Кримінал". Силами багатьох журналістів створено несправжній образ усього древнього ромського народу. Це несправедливо, це расизм. Сьогодні пропонуємо читачеві познайомитися з іншим образом ромів. Розмову з головою ромської громади "Дніпро-Подільські Роми" В'ячеславом Івановичем Бондаренком веде журналіст Василь Кізка.

- В'ячеславе Івановичу, розкажіть про свій ромський родовід. Хто ваші предки? У нас, українців, якось так склалося, що прапрадід - це вже велика таємниця і мало хто знає про нього, а у ромів як?

- Роми знають своїх дідів, прадідів, звичай свого народу. Мій дід був добрим знавцем коней. Він купляв коні, перепродавав, минав. Був добрим ковалем, упряж робив дуже добру. Та й батько був таким до Указу. (В 1956 році вийшов Указ про заборону ромам кочувати. - В.К.). А після Указу працював спочатку в колгоспній кузні, був дуже поважним працівником. Мав чотири класи освіти, був досить грамотним на той час серед ромів. Відпрацював вісім років заготовлювачем, шістнадцять - завідуючим базом. Трудився у Звенигородці Черкаської області, в Коростені.

- А що вам розказували ваші батьки, діди про їх кочове життя?

- Кочове життя і мене застало. Я також кочував, коли був дитиною. Ми ж кочували приблизно до 1959 року, а потім уже тих ромів, хто не хотів весті осліе життя, за наказом Хрущова притягували до кримінальної відповідальності.

- А до сьогодні збереглися якісь оті кочові закони?

- Зауважу: уже в той час були кочові і не кочові роми. Кочові жили по одних законах, а не кочові - по інших. У перших закони були дуже суворі - треба було будь-що дотримуватися цих звичаїв, як ми кажемо тепер. Якщо хто хоч на крок відступився - робили зауваження, а за грубі порушення - виганяли з табору, а це було найстрашніше покарання. Отож роми, які колись кочували і знають більшу ціну ромського звичаю.

- Серед українців є лемки,

бойки, гуцули, скідняки, галичани - поділило нас життя на різні соціальні групи, а в ромів як?

- У нас також є поділ. Одні, наприклад, серви, інші расейці, ловари, чокнари. Серед нашого народу є близько 300 відомих родів.

- А якого роду-кореня ромського ви?

- Я серв.
- В'ячеславе Івановичу, скільки зараз ромів в Україні?

- Згідно з переписом, нас в Україні близько п'ятдесят тисяч. Проте це ті, кого вдалося "переписати".

- Якщо взяти до уваги цифру п'ятдесят тисяч, то це значно менше, ніж у сусідніх країнах. Скажімо, з сусідньою Румунією, значно меншою від України, нема що і порівнювати. Чому на таку велику Україну так мало ромів?

- В Румунії близько двох мільйонів ромів. Десять відсотків населення цієї країни - роми. В цій країні багато з них є політитами різної величини, займають різні керівні посади. Звичайно, там є і біднота, але чимало й багатих людей ромської національності. Якщо в Румунії кожен одинадцятий житель - ром, то в нас в Україні - лише кожен дев'яносто дев'яносто четвертий. Це тому, що споконвіку ромів в Україні утискували. На жаль, "традиції" нетерпимості значною мірою залишилися і до тепер. Порівняйте, як живуть роми в тій же Прибалтиці зараз. В латвійському парламенті, наприклад, є депутати роми, а в нас, погодьтеся, важко знайти рома навіть у районній раді. Між тим, Україна для нас - батьківщина не перше століття.

- Розкажіть про громадську організацію "Дніпро-Подільські Роми", яку ви очолюєте.

- Наша організація була створена в 1993 році. Вона діє на Дніпро-Подільській території від Дніпра і до Дністра - Черкаська і Вінницька області. В нашій громаді майже всі роми Бершадського, Тростянецького району, полловина Ванпяркя, крижопільські, жмеринські, ямпільські та деякі інші. Наша організація одна з найбільших в Україні. Більша від нашої хіба що закарпатська. Вона має, до речі, свою серйозну газету, яка розповсюджується на всю Україну.

- Хто зараз надає ромам допомогу?

- У вересні минулого року Кабінет Міністрів затвердив програму соціально-культурного розвитку ромів України, згідно з якою держава береється допомогти ромам з багатьох напрямів. Контроль за виконанням цієї програми покладено на віце-прем'єра Дмитра Табачника. Ми дуже надіємося на цю державну програму. На місцях, в районах, спільно з органами місцевої влади розробляються, у відповідності з цим документом, свої програми розвитку ромів.

- В'ячеславе Івановичу, відомо, що згідно з рішенням Нью-Йоркського суду, відповідні західноєвропейські банки виплатили й українським ромам - постраждалим в роки Другої світової війни, велику суму грошей. А як ці гроші дійшли до ромської бідноти і чи дійшли взагалі?

- Це виділення фінансів потребує прозорості, організованості. Євреям допомагають власті в отриманні і розподіленні цих грошей. Вони, коли потрібно на них якісь документи, - тут же їх дають, а ромам, як бачите, не дають таких документів, або як дають, то з таким скрипом!.. Під ром до влади підписати якийсь такий документ, то вони на нього батьківщина не перше століття.

- Під час Другої світової війни фашисти цілеспрямовано винищували як євреїв, так

і ромів. Скажімо, першими в горезвісному Бабиному Яру в Києві були знищені аж чотири ромських табори, а вже потім там почали розстрілювати інших, але про це чомусь зараз мало згадують...

- Та хіба лиш в Бабиному Яру?.. Ось тут, недалеко, в Умані, стояв ромський табір - 300 сімей. Німці під'їхали, оточили і знищили всіх до одного. Біля Смли також стояв ромський табір і там також усіх ромів знищили до одного. За роки Другої світової війни ромів в Україні винищили на 80 процентів. Якби не той геноцид, ви уявляєте, якою була б тут зараз ромська меншина!.. Але ми,

був ромом я вперше чую, от яка міцна у нас у СРСР була інтернаціональна ідеологія!.. Однак, прошу все ж уточнити, чи доходить зараз ті фінансові компенсації з Заходу, до наших бідних ромів?..

- Неможливо з'ясувати, куди конкретно поділися ці гроші!.. Зараз в середовищі ромів, і не лише ромів, а й тих людей, які так чи інакше були причетні до цих коштів, відбуваються дуже великі скандали. Ці німецькі гроші, як це не гірко визнавати, стали деякою мірою предметом непорозуміння серед ромів.

- Ми з вами побували в Києві на Всеукраїнських ромських слуханнях, конференції Всеукраїнського Конгресу Ромен України за участі відомих державних діячів, представників Ради Європи. Як би там не було, ромська справа рухається вперед, що ви можете сказати про той форум і його результати?

- В цілому, він мені, як і кожному патріоту свого народу, сподобався. Ми обговорили і прийняли відповідні документи і поправки до загальнодержавної ромської програми. Рішення наші добрі, на користь усього суспільства України, але все питання в тому, як вони будуть ви-

конуватися!.. Адже в часі збіглися дуже багато проблем: це і організаційне становлення ромських осередків по Україні, і мир та злагода серед центрального нашого керівництва, яке має не так вже й багато досвіду, і, звичайно, лавина соціальних, освітніх проблем, які потрібно вирішувати. Однак, радує те, що роми, можливо, вперше в своїй історії, помічені і підтримані на державному і міжнародному рівнях. Це не може не радувати і не викликати ще більшої любові до нашого спільного дому - України.

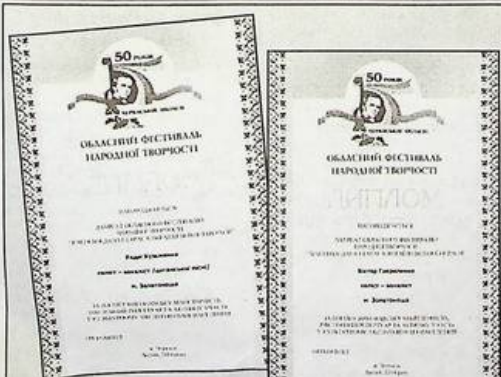

Сидір Артемович Ковпак

роми, не лише гинули, а й боролися з фашизмом як могли, про це, на жаль, чомусь так мало пишуть. Скажімо, в партизанському загоні нашого одноплеменця Сидора Ковпака боролися з ворогом сотні ромів. Вони були найкращими розвідниками і диверсантами. До речі, німці за те, що ми боролися з ними, ще більше ненавиділи нас і нищили. Коней, золото ромське забирали, друже, блато вони нам шкоди зробили, дуже багато... Тих, на кого шкодували кулю, - відправляли в Німеччину, в концтабори. Там була й моя родина.

- В'ячеславе Івановичу, те, що Сидір Артемович Ковпак

Василь Кізка, м. Ямпіль, Вінниччина, спеціально для "Романі Яг"

Молодці золотонощі!

Спішу поділитися радісною новиною. За високу виконавську майстерність та змістовний репертуар на обласному фестивалі народної творчості "Земля Богдана і Тараса - Вкраїні вільної окраса" оргкомітет обл-

держадміністрації нагородив громадську організацію "Аме Рома" з міста Золотоніші Почесною грамотою та Дипломом лауреата обласного фестивалю. А солістів громадської організації раджу Кузьменко та Віктора Гав-

рилєнка було визнано лауреатами фестивалю, їм було вручено дипломи.

Хотілося б подякувати міжнародному фонду "Відродження" за допомогу в придбанні інструментів. Якби не ця допомога, ніякої слави наш ансамбль не отримав би. Окрім того, ромська молодь Золотоніші має змогу чотири рази на тиждень збиратися на репетиції для подальших виступів художньої самодіяльності. Цікаву програму покажуть жителям Золотоніші та обласного центру роми під час Пасхальних свят. Ансамбль "Аме Рома" створено при недільній ромській школі, проте не лише діти є учасниками художньої самодіяльності, а і дорослі. То ж є і проводиться дозволя ромській молоді.

Володимир Бамбула, голова Золотоніської ромської громади "Аме Рома"

ЕКОЛОГІЯ КАРПАТ

ЗАДЛЯ ВІДРОДЖЕННЯ ТУРИЗМУ

Не так часто зустрінеш іноземців, що приїжджають в Україну і тут працюють, які цікавлять життям ромських організацій. Один з таких гостей побував нещодавно у редакції нашої газети - пан Хільмар Фюельмі, міжнародний радник проектів "Сталий розвиток лісового господарства Закарпаття" від організації Інтеркооперейшен. Оскільки візит був обмежений у часі, то ми змогли поставити пану Хільмару лише кілька запитань.

- Що привело Вас, доволі респектабельну людину, кандидата швейцарського походження, до нас у Закарпаття?

- Гори. Ваші чудові гори, на яких ростуть цінні породи дерев. Тому наша робота за проєктом має три головні мети: по-перше - сприяти сталому розвитку лісових ресурсів; по-друге - співпраця з українськими партнерами щодо правових основ політики у галузі лісового господарства; по-третє - робота з територіальними громадами і місцевим населенням з

метою ефективного використання лісових продуктів і надання туристичних послуг для забезпечення закарпатців роботою.

- А що вас привело до ромів?

- Доді мої знання про ромів були досить обмежені. Познайомившись з паном Адамом, дізнався, що є велика організація ромів, яка має гарний культурний центр, випускає газету.

Сподіваюся, що під час перебування в Україні дізнаюся більше про "Романі Яг".

Вела розмову Олена Бойко

У збірник віршів Джури ромською мовою ввійшло 45 поезій, різних за часом написання, за тематикою і настроєм. Це - вірші про ромів і для ромів. Найбільш яскраво звучить в них тема історії ромського народу, його відходу з історичної прабатьківщини, з північно-західної Індії, приблизно в п'ятому столітті нашої ери. Давно це було! Але й дотепер збереглася диана, чудесна, золота - тому що вистину безцінна - нитка, що зв'язує ромів з їхньою древньою батьківщиною. Нитка ця золота - ромська мова - унікальне явище в історії людства. Адже, ніколи не маючи своєї держави, протягом півтори тисячі років, рятуючись від переслідувань і гонь, роми зберегли себе як народ, зберегли свою мову. Саме на основі ромської мови вчені довідалися про індійське походження ромів, по лексичних записках у ній визначили шлях ромів у Європу. Про це найбільше "ромське багатство" розповідає Джура у віршах "E Romani" ("Ромська мова") і "Palo phurane Devela" ("Про стародавніх богів").

Романтична відданість ромським традиціям і вірність вічним моральним цінностям для Джури Махотіна існувала не тільки в поезії. Вони були частиною його душі, що з трепетом сприймала нашу дійсність: розпад колись величезної країни і теперішнє життя народу (вірш "Jasvengro saben" - "Сміх крізь сльози"), проблеми сучасного становища російських ромів ("Operacija Tabor" - "Операція Табір").

Багато віршів написано під враженням від зустрічей з невичайними людьми, відомими представниками ромської культури і науки: присвята Paici Кубанський "Dzidy gily (holokausto)" - "Жива пісня (холокост)" - скорботна пісня про розстріл у роки Великої Вітчизняної війни 800 безневинних ромів; вірш "Orfeus" - "Орфей", присвячений пам'яті видатного ромолога і ромського поета Лекси Мануша. Є присвяти й Миколі Сліченку, Миколі Ерденку, польському ромському композитору і громадському діячу Едварду Дембицькому.

Джура Махотін був одним із творців, а потім президентом Тверського ромського культурного центру "Romanimos". Він завжди надавав великого значення питанням збереження і роз-

витку ромської культури. Я гадаю нашу, на жаль, єдину в житті зустріч. Це було у Твері в квітчому травні 1990 року. Нас запросили на Фестиваль ромської творчості "Ромська підкова", тоді, напевно, перший у Росії. Джура був одним із найактивніших

організаторів цього заходу. Він сердечно зустрічав гостей фестивалю, піклувався про їхнє розміщення, про чітку організацію концерту. І, коли по радіотранслятору він вів усю програму виступу ромських артистів на величезному стадіоні, публіка з задоволенням слухала його захоплюючі розповіді про походження ромів, про історію ромського мистецтва. А мене як філолога приваблювала його чудова дикція і висока культура мови.

Джура дуже любив музику, добре грав на гітарі. І багато ромських віршів його надзвичайно музичні. Чудово стосовно цього написаний за рік до смерті вірш "Ne, bersa mire! Karik tume nasen?" - "Ну, роки мої! Куди ж ви тікаєте?"

Ця поезія - прекрасний зразок філософської лірики. У ній жагуча любов до життя, бажання посперечатися згодом і встигнути ще багато. Наприкінці сіння нинішнього року в інтерв'ю тверській газеті "Караван" Джура Махотін говорив про те, як багато в житті він сподівається зробити, що для нього усе ще тільки починається.

Вірш "Ne, bersa mire!" написано в стилі стародавньої ромської народної пісні. Це - пісня-міркування, пісня-жалі, пісня-подих, що вирвався в ту хвилину, коли необхідно його перевести, щоб йти далі, призначеним долею шляхом.

У кращих традиціях ромської народної пісні написаний ще один чудовий, на мій погляд, вірш "Bjavitko" - "Весілля", повний іскрометного гумору, розкутості і молодечтва. Мені він нагадав жартівні пісні відомого ромського композитора і поета, чудового ромського артиста, художнього керівника одного з кращих ромських ан-

ромську тему. Тут нагромадилося багато устояних поетичних образів-штампів, використовуючи які легко опуститися до банальності, а то й і до вульгарності. Як часто ми чули про дим багаття вночі, кибитки кочові і нескінченні ромські дороги! Але подібно тому, як у музиці з семи усіх відомих нот талановита людина складає нову, невідому раніше мелодію, так і поет навіть з добре знайомого нам матеріалу створює свій, зовсім

Самой себе без страха
глянуть в серце.
Чтот об лихога зла
мне убежать, смеясь,
Дав лучику надежды
разгореться.
Эй, судьба-судьба!
Судьба-судьбушка,
Оплела тебя
моска-кручишка.
Чью-то лютую буду
я руками разведу.

ДЖУРА МАХОТИН

30. 01.1951 - 11.02.2004

Російські аматори і професіонали ромської словесності та культури назвали великою втратою. 11 лютого 2004 року у Твері не стало Джури Махотіна - Юрія Олексійовича Махотіна - людини, яка любила і розуміла ромів, високо цінувала ромське мистецтво, вміла дружити, прощати і терпляче чекати.

У серпні минулого року Джура надіслав мені бандероль зі своїми віршами. Я прочитала їх і в телефонній розмові з Джурою похвалила, сказавши, що пізніше обов'язково напишу про його поезію. І от - настало це "пізніше", але вже, на жаль, без Джури.

самблів Миколи Михайловича Перлового. Відомо, що нерідко його пісні вважалися народними.

"Bjavitko" у Джури - це розповідь рома про весілля, де весело і радості не було меж, де гості гуляли так, що було мало неба і землі. Очевидно, це було, дійсно, прекрасне свято, якщо Джура так написав про нього. А, може бути, воно стало таким у художній інтерпретації поета? У всякому разі, незвичайне відчуття чудового свята залишилося в кожного, хто прочитав цей вірш.

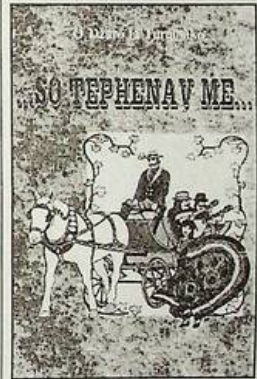
Поетичний талант Джури був дуже артистичний і, здається, завдяки цьому він зміг блискуче перекласти на келдерарський діалект ромської мови 15 віршів видатного іспанського поета Федеріко Гарсія Лорки, зберігши при цьому максимальну близькість до оригіналу за змістом, емоційною напруженістю і поетичним розміром.

Третій збірник Джури Махотіна - його романси російською мовою.

Романс - одна з перлин нашої культури. І це не дивно, адже створювали романси, як правило, ті, хто знемагав від "духовної жаги", спонукуювані рідкісною силою таланта кращі представники духовної культури Росії. З середини XIX століття і до наших днів написано так багато романсів дивної краси, що створити що-небудь оригінальне важко, тим більше на

інший світ, чим дивує і захоплює нас. У цьому і виражається незвичайність істинного таланту.

Глибоке знання російської та світової класики, витончений художній смак і вроджене почуття такту дозволили Джури в мистецтві романсу йти своїм шляхом і при цьому показати свої можливості в різних стилях. Він далекий від банальності і повторів. У нього свій

погляд на ромське життя, на долю ромської жінки, погляд людини, сильної духом і неодмінно з почуттям гумору. Такі і його героїні. От фрагмент в "Романсі ворожки", присвяченого відомій ромській артистці Розі Ерденко:

Как жаско, что нельзя
хотя бы раз

Я б себе поворожила,
да заклятия забыла!
А в "Романсі акторки":
Хоть судьба моя сто раз
перешагнется,
Улыбнусь сквозь слезы.
Только и всего!

І далі:
Пусть проходят стороной
Караваны жалости.
Что в потерях обивают
Высокосный год?
А мою головой
Бог распоряжается...
Значит, не о чем жалеть...
Только и всего!

Поезії цього збірника, звичайно ж, дуже музичні, адже вони і написані для покладання на музику. Хочеться сподіватися, що талановиті композитори здійснять цей творчий задум автора. Як у книзі ромських віршів, у збірнику романсів багато міркувань про життя і про любов, багато дотепного і мудрого. Є тут і данина традиції високого стилю російського романсу.

Важкий і непростий був життєвий шлях Джури, але він намагався жити гідно і залишив людям багато доброго, а головне - добру пам'ять про себе.

Спасибі тобі, Джура, за всіх. Ми будемо пам'ятати про тебе завжди.

Надія Белугіна
м.Москва,
спеціально для "Романі Яг"

¹ Тут і далі в ромських назвах віршів і у фрагментах з них збережена орфографія Джури Махотіна. (Прм. автора - Н.Б.)

ПОВЕРТАЮЧИСЬ ДО НАДРУКОВАНОГО ВНУКИ ХОДИТИМУТЬ У ШКОЛУ

На шпальтах газети "Романі Яг" (№16 від 13 листопада 2002 р.) порушувалося питання про те, як Етелі Вароді, жінка м. Чол, кілька років просила керівництво місцевої адміністрації видати їй внукам свідоцтва про народження. Коротко нагадаю ситуацію, яка склалася у родині Етелі Вароді. Під час других пологів, 21 червня 1998 року у с. Галіно-Лозуватка Дніпропетровської області, померла невістка, дружина сина - Анжела Салко, а дівчинка залишилася живою. Крім Христинки, у Анжели з Олександром був ще п'ятнадцятирічний син Саша. Невдовзі батько дітей залишив бабусі, тому Етелі Вароді довелося взяти з Дніпропетровської об-

ласті до себе на Закарпаття у м. Чол своїх внуків.

Під час переїзду і смерті матері документи з пологового будинку були втрачені, що стало

причиною труднощів оформити свідоцтва про народження. Ходіння по владних кабінетах продовжувалося кілька років.

І от, нарешті, з допомогою працівників редакції газети "Романі Яг", лідера ромської громади м. Чол Рудольфа Салко, голови Чолської міської ради Володимира Гориньця Христині і Саші одержали свідоцтва про народження. До речі, до цієї виплатили 540 гривень за той період, від якого вони повинні отримувати допомогу. Нарешті Етелі Вароді отримувє по 40 грн. на кожну дитину і 50 грн. за опікуванство - разом 130 грн. щомісяця. Це велика помідтям, які живуть у злиденних умовах.

- А чи цікавиться вашим життям старійшина ромського табору Рудольф Калманович Салко? - запитує у Етели Берталонівни.

Рудольф Калманович часто заходить до нас, допомагає оформити усі папери і неодноразово звертався у міську раду. Я дуже вдячна йому і всім тим, хто допоміг мені вирішити таке складне для моєї сім'ї питання. Нарешті Саша піде в школу, і я буду дбати про те, щоб дитина вчилася добре і стала підним громадянином ромської громади і нашої держави. А своїм помічникам бажаю міцного здоров'я і успіхів у подальшій роботі.

Рудольф Калманович, протягом нашого відвідання ромського табору, був разом з нами, допомагав у з'ясуванні різноманітних пи-

тань під час контактів з ромами. У таборі його поважають, звертаються до нього зі своїми проблемами, а він, у свою чергу, з розумінням ставиться до них і чим може намагається допомогти.

- А чи допомагає ромській громаді місцева влада, зокрема голова міської ради Володимир Йосипович Гориньцький? - запитує у Рудольфа Калмановича.

Ще ніколи мені ні в чому не відмовив, коли я звертався до нього. Відколи він став головою міської ради, то усі проблеми, пов'язані з ромами, Володимир Йосипович вирішує розумно і позитивно разом зі мною. За це я йому дуже вдячний, і прошу вас обов'язково про це написати у газеті "Романі Яг".

Валентина Кваченко

ФІКСАЦІЯ Й ОСМИСЛЕННЯ РОМСЬКОЇ ІСТОРІЇ

(НА ПРИКЛАДІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕТНОГРУПИ РОСІЙСЬКИХ РОМІВ-КИШИНІВЦІВ)

У Москві, в Будинку Національностей пройшла наукова конференція "Філософсько-культурні проблеми сучасної ромології", організована Міжрегіональним Союзом циганських громадських організацій "Романе прада".

Учасниками конференції були прочитані доповіді, які розкривали різні аспекти вивчення ромської мови і культури. Серед них - Н.Белуїна "Методика вивчення і викладання циганської літератури", М.Бессонов "Проблема фіксації й осмислення циганської історії на прикладі етнічної групи російських ромів-кишинівців",

В.Восканян "Кілька слів про боїві, вірменських ромів", М.Сєславська "Лінгвістичні та етнокультурні фактори складання самоназви ромських груп у Північно-Західній Індії", Г.Цєтков "Проблема етно-кастового походження ромів", Л.Черешкіє "Проблеми вивчення ромських діалектів", В.Шаповал "Філологічний міф про ромський внесок у лодзький жаргон" та інші.

Подасмо статтю М.Бессонова, яка, на наш погляд, виходить за рамки всеукраїнської проблематики, а ставить її у ряд міжнародної.

Ромологія як галузь знання споківачно розвивалася з лінгвістичним ухилом. Як відомо, найважливіші відкриття про походження ромів і шляхи їхньої міграції були зроблені саме завдяки аналізу мови. Якщо в ранніх дослідженнях і повідомлялися історичні відомості, то робилися це попутно і без належного аналізу джерел. Проте, процес нагромадження відомостей йшов протягом останніх двох сторіч, і саме зараз у науковому світі йде осмислення фактів, що дозволяє в перспективі мати досить повну і звільнену від внутрішніх протиріч картину ромської історії.

Особливу роль тут відіграють регіональні дослідження. Вже зараз у деяких країнах Східної і Західної Європи видані монографії, що узагальнюють ті або інші аспекти місцевой ромської історії. Ми з цікавістю стежимо, зокрема, за роботою таких дослідників, як Олена Марушіакова і Веселін Попов, Лех Мруз і Віорел Акім. Великого прогресу домоглися в останні роки історики, які займаються трагедією геноциду часів Другої світової війни. Я міг би назвати ще багато імен і напрямів, але це виходить за рамки цієї статті. Важливо відзначити, що російські ромознавці не повинні залишатися осторонь від позитивних світових тенденцій.

Перед нашою ромологією стоїть ряд невирішених завдань. Звичайно, вже зроблено чимало: є словники келдерарів і ловарів, кримських, латиських і російських ромів, опубліковані роботи, що фіксують фольклор і звичаї різних етнотипів. Вийшла, наприклад, оглядова ілюстрована робота "Історія ромів", яка приводить у систему і популяризує наукові зведення. Маючи цю базу, ми можемо вийти на новий рівень роботи. Я пропоную задуматися над питанням фіксації ромської історії. Настав час перейти від вузько лінгвістичних або етнографічних завдань до більш масштабних проєктів. Звичайно, корисно знати звичаї або похоронну обрядовість ромів. Але уявімо собі, що про росіян зби-

раються винятково відомості, що ілюструють їхній побут, житло, особливості регіональних говірок - і геть-чисто ігнорують їхню найбагатша історія. На щастя, це всього лише фантастичне припущення, адже, починаючи з Карамзіна, істориками пророблена колосальна робота. Однак, стосовно ромів картина саме така. Мабуть, лише музичній творчості російських ромів присвячені гідні монографії. Поставимо питання: де наукові праці про ромське купецтво, про вплив сталінської політики на розвиток народу або про участь ромів у Великій Вітчизняній війні? Подібні питання можна ставити довго. Тем, порушених у ромознавстві поблизко, на жаль, чимало. І роботи вистачить на десятиліття дослідників.

Я гадаю, дуже перспективним напрямом є відтворення історії окремих етнічних груп ромів. Як відомо, ромський народ не єдиний. Одні групи були споківачно орієнтовані на торговельні заробітки і мистецтво (приміром, російські ромів), а інші ромів брали за основу ремесло (келдерари, волохи). Природно, вони займали різні ніші в економіці і по-різному реагували на соціальні зміни, на які виявилось таке багате ХХ століття.

Я працюю над дослідженням історії ромів-кишинівців. Короткий варіант підготовлений до друку і незабаром побачить світ у рамках наукового збірника. Більш повна редакція постійно поповнюється свіжим матеріалом і буде опублікована на кошти самих кишинівців. Як відомо, ромологія розвивається або за фінансової підтримки держави в рамках офіційної науки, або спонсорується за рахунок системних грантів. У моєму випадку відбувся різкий поворот. Наскільки мені відомо, вперше ініціатива написати монографію з ромської історії йшла від самих ромів. Очевидно, за останні десятиліття відбулися різкі зрушення у психології, якщо прагнення зафіксувати для дітей і онуків досвід предків і національну обрядовість стало насущною потребою ромської кишинівської діаспори.

Вітання в Москві. 1991 рік.

Наголошу, що мова йде не про інтелігенцію, а про представників торговельних родин.

Свого часу в радянських школах критикували декабристів за виступ "для народу, але без народу". Приблизно така ж картина складалася в ромології. Зараз я на практиці бачу, наскільки досліднику легше вирішувати проблеми, якщо його добровільні помічники організують зустрічі зі знаючими людьми похилого віку, збирають у різних кінцях країни матеріали сімейних архівів, фіксують усні перекази і надсилають фотографії. Зрозуміло, для того, щоб гідно працювати, автор повинен бути добре інформований у середовищі. І якщо говорити про методіку, то, в першу чергу, варто назвати метод включеного спостереження. Мені щодо цього пощастило. Я маю з кишинівцями багаторічні сусідські і дружні зв'язки. Але хіба деякі мої колеги не мають потенціал для глибоких досліджень за тим же сценарієм? Вадим Торопов не перше десятиліття пов'язаний з кримськими ромами. Георгій Цєтков має безліч друзів і родичів у ловарському середовищі. Свідчення цьому - випущені ними словники. Але чому б цим прекрасним авторам не розширити рамки своєї діяльності і не створити праці, що у потенціалі розмір цеглинками для загального будинку вітчизняної ромської історії?

Щоб було зрозуміло, що в підсумку може вийти, я опишу тут структуру своєї роботи про ки-

шинівців. Вона складається з кількох частин, які взаємно доповнюють одна одну. Найбільш звичний для нашої наукової школи етнографічний розділ. У ньому зафіксована обрядовість, описана матеріальна культура: костюм, намет і тін. Пріоритетна увага традиційним соціальним інститутам. Мною складена також таблиця регіонального і родового розподілу кишинівців. Наголошу, що подібне структурування існує у всіх російських етнографічних інститутах. Воно чекає свого дослідника. Не будучи лінгвістом, я ввів, однак, розділ, який фіксує зразки мови і має короткий словник стародавніх слів, що поступово виходять із уживання. Це той мінімум, що здатний дати навіть автор, який не володіє діалектом. Наступний розділ моєї монографії присвячений генезису кишинівців і їхньої ранньої історії. Тут використана наявна література, на жаль, нечисленна, однак, автори, які оберуть об'єктом свого інтересу котлярів, ловарів або волохів, зможуть поспілкуватися на чималому низку документів, починаючи з офіційних державних паперів і закінчуючи газетними публікаціями.

Думаю, нема рації переказувати основні віхи кишинівської історії. Згадаю лише, що це група молдавського походження, яка після скасування кріпосного права перенесла своє кововище на територію України, а потім і Росії. Особливістю розвитку даної етнотипу є декілька змін професійної орієнтації: заняття ремеслом, бізнесом та ін.

Виникає резонне питання: якщо мірою можна поклатися на усні перекази. Адже найчастіше можна почути думку, що ромів не знають історію своєї родини далі діда. Я не готовий поширювати свій досвід на інші етнотипи, але у випадку з кишинівцями вдалося довести генеалогію декількох родів до початку XIX століття. Рекомендую своїм колегам використовувати для фіксації генеалогії "Методіку етнологічних і антропологічних досліджень" Г.М.Афанасьєва і Ю.Б.Симченка, опубліковану в 1992 році під егідою Інституту етнології й антропології, а також Координаційно-методологічного центру прикладної етнології.

Прикладом моїх досліджень є рід туркулеште, засновник якого народився близько 1820 року. Практично цілком відновлено не тільки чоловічу, а і жіночу лінії. За генеалогією можна простежити, до речі, міграцію кишинівців: молдавські прізвиська змінюються українськими, а потім російськими. Цікаво також, що навіть про осіб першого-другого покоління збереглися розповіді, вірогідність яких підтверджується неперемимими даними. Усе це дозволяє вибудувати докладну історію етнотипу. І тут я хотів би зупинитися на тих напрямках, які варто було б, у першу чергу, відобразити моїм колегам у разі, якщо наша ініціатива видається їм слушною. Теми такі: соціальне місце групи в до-революційний період; вплив Жовтневої революції на становище ромів; спроби залучення в колгоспне будівництво, сталінські репресії 30-х років; пільговий геноцид і ступінь участі етнотипу у Великій Вітчизняній війні; практична реалізація указу 1956 року; освіта й інтелігенція; сучасне економічне становище етнотипу.

У разі вдалої реалізації подібних проєктів буде вирішено відразу кілька задач: поповниться масив етнографічних даних; буде зроблений внесок в історичну науку; книги сприятимуть зміцненню національної самосвідомості.

Нам довелося працювати в чудовий час. З'явилися такі можливості для публікації, що півтора десятиліття тому здалися б фантастикою. Інтернет дозволяє оперативні спілкуватися з закордонними авторами. Відсутня цензура, і ми можемо описувати не ідеологізовану картину, а реальне положення справ. Єдине, що від нас потребується, - відповідальність. Ми повинні сповідати лікарський принцип: "Не нашкодь". Сподіваюся, у своїй монографії про кишинівців мені вдалося дотримати баланс інтересів, і відвертість моїх співрозмовників пішла на благо ромському народові.

Микола Бессонов

ПРОБЛЕМА

ВЕСНЯНО-ЛІПНІЙ ПЕРІОД - ПОЖЕЖОНЕБЕЗПЕЧНИЙ

З початком весняно-літнього періоду відмічається значне збільшення кількості пожеж, які переважно є наслідком необережного поводження з вогнем та дитячих пустощів. Через часті випадки спалювання сухою травою зростає небезпека виникнення пожеж на чагарниках, присадибних ділянках та в лісових масивах. Значних ушкоджень зазнають і фруктові сади та виноградники.

Так, у минулому році впродовж весняно-літнього пожежодовж небезпечного періоду тільки на території Закарпатської області виникло 575 пожеж, матеріальні збитки від яких перевищили один мільйон сто тисяч гривень, жертвами вогню стали 19 людей.

Особливо небезпечними є ці весняні дні, коли більшість наших країн, підприємств та організацій впорядковують власні території та очищують їх від різноманітного сміття. Ці роботи часто супроводжуються безконтрольним спалюванням цього сміття, що може призвести до пожеж із значними збитками.

До прикладу, 18 березня виникла пожежа у місті Свалява на вул. Б. Хмельницького, в результаті якої вогонь знищив надвірну споруду та пошкодив частину

покрівлі житлового будинку. Причиною появи пожежі стала саме необережність при поводженні з вогнем під час спалювання сміття.

Потрібно наголосити, що у минулому році було прийнято Закон України "Про внесення змін до статті 77 Кодексу України про адміністративні порушення щодо відповідальності за самовільне випалення сухої рослинності або її залишків". Цей документ підвищує відповідальність фізичних та посадових осіб за випалення стерні. Розмір штрафу для грома-

дян встановлено від 5 до 10 неоподатковуваних мінімумів прибутків, для посадових осіб - від 50 до 70 неоподатковуваних мінімумів прибутків.

Збільшено також розміри штрафу за такі ж правопорушення в межах території та об'єктів природно-заповідного фонду: для громадян - від 10 до 20 неоподатковуваних мінімумів прибутків громадян, для посадових осіб - від 70 до 100 мінімумів. Тож перед тим, як починати щось робити,

доречно було б замислитися та вжити всіх заходів, аби подібних випадків не траплялося.

Центр громадських зв'язків
УМНС України в
Закарпатській області

ЧОМУ УЧАСТЬ У МІСЦЕВІЙ ПОЛІТИЦІ Є ДОБРИМ ПОЧАТКОМ ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ?

Місцева політика може стати відправною точкою. Місцева політика займає важливе місце в побудові демократії і може бути більш доступною, ніж політика на національному рівні. Крім того, місцева політика частіше фокусується на питаннях прямого залучення членів місцевого співтовариства, ніж національна. Місцева демократія дає можливість індивідам брати участь у прийнятті рішень на місцевому рівні. Доведено, що місцева політика може стати добрим початком у подоланні перешкод, з якими стикаються починаючи ромські політичні діячі. З допомогою прямого діалогу зі своїми співтовариствами такі політики можуть вирішувати проблеми, які стосуються ромів. Вони здатні залучити ґрунт, який сприяє залученню ромів у політичні акції. Більше того, залучення представників ромів у місцеву політику стимулює діалог між людьми різних груп у суспільстві про проблеми загального змісту.

Місцева демократія - це також важливе джерело "політичної освіти" громадян. Через участь у місцевому уряді або веденні діалогу з місцевими представниками індивіди можуть набратися знання про питання, які хвилюють суспільство. Добре інформовані й освічені громадяни роблять демократію більш ефективною. Участь громадян у місцевій демократії може зменшити дистанцію між національною політикою "елітою" і політичним суспільством у цілому.

Кінцевою метою ромської мобілізації, таким чином, стає могутня піраміда. Основа великої місцевої влади - це підтримка відповідальних і чутливих делегатів, обраних у парламент, і ромських делегатів, обраних у національні уряди. Перший крок - це інформованість. Громадяни мають право належним чином бути інформованими про те, як суспільство керується і взаємодіє з місцевою владою. Наступний крок - активність.

Позитивні ознаки

Уже сьогодні помітні позитивні ознаки початку формування влади ромами. Зростає як число місцевих політиків-ромів, так і число ромських недержавних ініціатив, що є діючим джерелом боротьби за рівні права. Звичайно, поки таких активістів і організацій небагато. І Європейський Союз може стати найсильнішим

потенційним союзником ромів. Неурядові цивільні інститути також стають важливим джерелом інформації, підтримки і правового захисту. В міру того, як відбувається диверсифікація суспільства, різні групи бідних також можуть бути союзниками. Основні демократичні права і свободи - свобода слова, свобода преси, свобода пересування, асоціації і зборів, право обирати - здійснюються у встановленому порядку, незважаючи на перешкоди.

Історія показує, що процес мобілізації ромів не почнеться зверху. Він має початися знизу. Групи ромів повинні взяти на себе відповідальність за свою згуртованість і агітацію у своїх же власних цілях. Якщо роми не будуть ефективно об'єднуватися і чинити тиск на уряди, то уряди продовжуватимуть ображати й ігнорувати їх.

МІЖНАРОДНІ ДОКУМЕНТИ

- Лундські рекомендації з ефективної участі національних меншин в суспільному житті і пояснювальна записка до них: <http://www.osce.org/hcnm/documents/recommendations/lund/index.php3>.
- Інструкції з сприяння участі національних меншин в електоральному процесі: <http://www.osce.org/odhr/democratization/assistance/>.
- Рамкова конвенція про захист прав національних меншин: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/157.htm>. Для подальшого вивчення
- Світовий форум демократії: <http://www.local.coe.int/inc.asp?L=E&M=St/212-1-01/welcompage.htm>.
- Рада Європи, Керуючий Комітет місцевого самоуправління і публічних послуг: <http://lgiossi.hu>.
- Міжнародний інститут демократії та електоральної допомоги: (IDEA): <http://www.idea.int>.

ЗА КАТУВАННЯ - ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Нещодавно до редакції нашої газети звернулася група ромів мікрорайону "Радванка" з приводу їх затримання міліцією. Три дні ромів тримали спочатку у міському відділі міліції, а потім перевели в районний. І там, і там ромів зорстоско били, що є одним з видів катування.

Подасмо інформацію для лідерів правозахисних організацій, які зможуть її використувати у подальшій роботі.

Катування, як і раніше, є однією з головних проблем сфери захисту прав людини. Побиття, електрошок і згвалтування входять у число найбільш розповсюджених видів катувань, часто застосовуваних для визнання провини від затриманих осіб. Ризику жорстокого поводження найбільше піддані незахищені групи населення, такі, як роми, незаконні мігранти і шукачі притулку.

Чинне законодавство України так тумачить термін "катування". Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 під терміном "катування" передбачає умисне заподіяння сильного фізичного болю або фізичного чи морального страждання через заподіяння побовів, знущання або інших насильницьких дій з метою спонукати потерпілого або іншу особу вчинити дії, які суперечать їх волі.

Стаття 3 Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод застерігає, що катування заборонені і жодних винятків з цього правила нема. Жодна людина не може зазнавати катувань чи насильницького або такого, що принижує її гідність, поводження чи покарання.

Європейський Суд з Прав Людини (ЕСПЛ) запропонував такі визначення термінів.

Катування - навмисне нелюдське поводження, що заподіює особливо тяжкі фізичні і психічні страждання.

Нелюдське поводження або покарання - поводження чи покарання, що викликають значні фізичні і психічні страждання.

Поводження або покарання, яке принижує людську гідність - поводження або покарання, які викликають у потерпілого почуття страху, занепокоєння і неповноцінності, здатні принизити і образити його або зламати його фізичний або моральний опір.

Розходження між поняттям "катування" і поняттям "нелюдське або поводження яке принижує людську гідність" полягають у наступному.

Принципова різниця ґрунтується на інтенсивності заподіяних страждань. ЕСПЛ визнає, що, з одного боку, існують насильницькі дії, що засуджуються з погляду моралі і, у більшості випадків, порушують внутрішнє законодавство держав, але які не підлягають під дію статті 3 Конвенції. З іншого боку, Конвенція описує термін "катування" як навмисні дії, що тягнуть за собою особливо тяжкі і жорстокі страждання.

Правозахисний центр "Романі Яр"

Дискримінація жінок

Нещодавно ERRC опублікував доповідь про ситуацію жінок рома і сітні у Німеччині. Ця доповідь була відправлена у Гендерний антидискримінаційний центр ООН. Зазначалося, що жінки рома і сітні Німеччини дискримінують у суспільному житті, зокрема у здобутті освіти, медичній допомозі, на ринках праці. Наводяться приклади брутального обшуку жінок представниками поліції.

Тренінг для вигавців кнуг ромської мовою

У Болгарії 24-26 червня ц.р. пройде тренінг для професіоналів, які видають книги ромською мовою. У ході тренінгу будуть проведені спеціальні слухання про те, як формуватися бюджет для публікацій, а також із захисту авторських прав, книжкового маркетингу.

Документальна історія

Два іспанські журналісти Іма Гармендіа та Кіке дель Олмо розпочали проект створення восьми документальних фільмів про ромів під загальною назвою "Романіпен" (робоча версія). Вони розповідатимуть глядачам історію походження ромів, їх важкий шлях, починаючи з Індії, через всю Європу до Іспанії. Будуть наведені різні точки зору щодо сучасного стану життя ромів.

РОМ-ПРЕС

Дискримінація. Нерівність. Зневажливість

Все це засвідчив аналіз подій, які викликали хвилю бунтів у Словаччині. В першу чергу, це пов'язано з початком дії нового закону про соціальну допомогу. Словацький Гельсінкський комітет (SHV) занепокоєний тим, що закон має різко виражений дискримінаційний характер. Наприклад, надання фінансової підтримки обмежено за наявності більш як четверо дітей у сім'ї (що характерно саме для ромських сімей).

Як зазначалося на прес-конференції, яка була проведена в кінці березня ц.р. у Братиславі, у країні через ЗМІ формуються негативний образ рома. "Дискримінація, нерівність, зневажливість стосовно ромів зростають, поки владні структури концентрують енергію в контексті ліквідації наслідків виступів ромів", - сказав Аарон Родес, виконавчий директор Гельсінської Міжнародної Федерації з прав людини (ІНФ). Дискримінація проти ромів Словаччини виражається в тому, що ромам забороняють у багатьох містах купувати квартири, отримувати роботу, широко практикується практика відділяти учнів-ромів у спеціальні класи і школи.

Викликають занепокоєння і відомості про зневажливе ставлення та зловживання поліцейськими стосовно ромів під час лютевнього бунту. Випадок смерті Радослава Пуку потребує незалежного відповідного дослідження про зловживання владою своїми повноваженнями.

Права ромки захищатимуться на міжнародному рівні

У Данії з січня ц.р. набрало чинності нове міграційне законодавство. Близько 20 тис. мігрантів, які проживають у країні, будуть змушені її покинути. Серед них і ромка Маріана Калдераш, котра покинула Сербію через етнічні чистки. Пані Калдераш, 20-річна ромка, мати двох дітей, була вислана з Данії 12 березня нинішнього року. Чоловик Маріани, Добрінок має дозвіл на постійне місце проживання і допуск до роботи. Ще у 2000 році молода пара юридично оформила шлюб, коли Маріана (кругла сирота) покинула Косово.

Кілька разів через судові установи пані Маріана відстоювала свої права, але всюди отримувала негативну відповідь. Мало того, вона змушена була навіть оплатити всі витрати за виселення з Данії. Європейський Ромський правозахисний центр надіслав лист до Міністерства імміграції, біженців та інтеграції, Міністерства охорони здоров'я, Данського Міністерства із законності про те, що фізичне розділення членів родини є порушенням статті 8 Європейської Конвенції з захисту прав людини та інших фундаментальних свобод.

Нова стратегія освіти

Для багатьох ромських дітей юридично є всі підстави для отримання освіти, але у реальному житті - це тільки ілюзія. Головною причиною відставання дітей у школі є три взаємопереплетені фактори: расизм та ізоляція, суспільно-економічні негаразди, упереджена-недідєдатна освітня система. Рівний доступ до освіти ще не достатній для її отримання.

З 1999 року Інститутом відкритого суспільства розпочалася програма поступового реформування системи освіти для ромських дітей спочатку у 16 соціальних (ромських) школах в Угорщині, Болгарії, Чехії, Словаччині. Після трирічної роботи 62% ромських дітей отримали знання і змогли перейти на навчання у звичайні середні школи.

Нова програма намагається вирішити питання освіти такими заходами:

По-перше, зміна традиційних методів навчання, особливо у набутті грамотності; по-друге, введення для ромських дітей вчителів-асистентів; по-третє, робота з батьками, яких теж включили в освітній процес.

Фінляндія проти

Протягом перших місяців нинішнього року до Фінляндії прибув 201 ром з Словаччини. Відразу вони звернулися до міграційних служб з проханням отримати притулок у країні. Як повідомив директор імміграційної служби Матті Генонен, майже всім їм відмовлено. Поліція Гельсінкі готує документи для репатріації. Фінський законодавством також встановлюється відповідальність тим власникам транспортних засобів, які привозять потенційних мігрантів. Розпочалися дискусії з авіакомпаніями Чехії, які перевезли найбільшу кількість громадян Словаччини у Фінляндію. Крім того, начальник поліцейського департаменту Гельсінкі Яаакко Гейнілд наголошує на швидких діях представників влади, щоб інші не наважувалися приїжджати у Фінляндію для отримання притулку. В кінці березня ц.р. була підготовлена для репатріації з Фінляндії група з 50 ромів Словаччини. Тоді ж в м. Гельсінкі відбулася демонстрація у кількості 300 осіб, які виступили проти виселення ромів зі Словаччини.

Семінари

З 5 по 24 квітня у Будапешті пройде семінар англійською мовою на базі Центрального Європейського Університету: "Навчання ромів у XXI столітті. Критичні підходи". Для студентів будуть прочитані лекції з мови, соціології та антропології.

Дискусія

16 квітня у Відні відбудеться відкрита дискусія англійською мовою під назвою "Європейський Союз XXI століття. Роми" під головуванням Мерседес Ешшер. У дискусії візьме участь Рудко Кавчинський - від Ромського Національного Конгресу, Анжела Косе від ERIО, Віктор Шнайдер - від австрійського посольства у Празі.

ПЕРША МЕДАЛЬ ЗА СПОРТИВНІ ДОСЯГНЕННЯ - У 4 РОКИ

15 квітня відбулися змагання з кикбоксингу. Серед тих, хто виборюватиме призове місце, буде і маленький ром із району "Радванка", що в Ужгороді.

П'ять разів на тиждень моложавий і спортивного вигляду чоловик прямує з силою у спортивний клуб. Хлоп'я зачаровано слухає батька. Ще б! Золтан Віндович сам з дитинства займався спортом. Потім в армії служив, на Печорі. Це в республіці Комі. Спортивна закалка й тут до-

помогла переборювати сорока - та п'ятдесятиградусні холоди. Сюди був переведений зі Львова. Зі спортроти.

Повітряно-десантні війська - то серйозно. Тут теж потрібні сила волі, спритність, мужність.

Так уже вийшло, що Золтан Віндович змалечку вирішив тренувати сина. Мовляв, хлопчик рано виявив схильність до тренувань - займається по кілька годин. А плакав, коли батько жалів його і з самранку не будив.

... Батько радо розіклав на столі "трофеї" - медаль і грамоту. Прочитуюмо її.

Закарпатська обласна федерація кикбоксингу Спортивний клуб "Іппон" нагороджує Адам Золтана за II місце в семі контакту, 18 кг.

21 грудня 2003 року. Отак! Привітаймо, можливо,

майбутню гордість ромів не лише Радванки, а й поза нею.

Займається з хлопчиком знатний тренер - Томаш.

- Щомісяця доводиться мені

платити за навчання сина. Труджуся в приватній фірмі. Це для мене великі кошти. Але вірю в сина. Кошти можуть окупитися сторицею. І ще хочу, аби й інші батьки захоували своїх дітей до

спорту. Як кажуть, у здоровому тілі здоровий дух.

В.Інформ.

На світлині: Золтан Адам, перші медаль і грамота.

НАШІ ПЕРЕКЛАДИ

ПОРОЖАН *

...Це нове життя школяра, зачиненого в класній кімнаті, виступу на парту й осудженого до зурбіння французьких, німецьких та грецьких дієслів; зобов'язання просинатися вранці під звуки міданого тазу, по якому мадам Кенім грюкала, наче по китайському тамтаму, звичка силою їсти страви, до яких не звик удома; тисяча дрібних пристрастей, що звалювалися на бідну дитину, відірвану від рідної сім'ї, голод, холод, втома і повсякденні іспити, влаштовані вчителями, довели мене до гіркою розпачу... Жадання мандрувати пробудилося в мені з того часу, як однієї ночі двос учнів, брати Кучук, розповіли нам про пригоди Робінзона Крузо; відтоді мій розум став вистилити цілої галереї картин із розбитим об скелі кораблями, здибленими, великими, як гори морськими хвилями, юрби дикунів, що готують для свого бенкету смажену чоловчину і таке інше.

Глибокий слід залишили в моєму дитячому уявленні пригоди Робінзона, про які розповіли брати Кучук!

Вигнанний із країни король, мабуть, часто згадує про свій позолочений трон. Так згадує я про козли брички під навісом. В ті години, коли я лежав, розтягнувшись на них, перед моїми спрямованими вдалі очима вставав образ Порожана, але не замурзаного і веселого, а припудреного борошном і приниженого цією неприродною близькою. За ним уявлялися обличчя інших рабів і слуг батьківського дому, а саме: кучера Стойки, який страждав манією красти каштанів з їжою в боярських дворах, куди приїздив батько, він ховав їх у ящик карети, не задумуючись про те, що запах їжі і торохтіння каштанів на бруку вижають його з головою; Анни - його дружини, яку він усе просив відпустити, кажучи, що постаріла циганка; Костакі - куховара, якому чудово вдавалися голубці, соуси, смаження і таке інше...

Щодо Порожана, то він, під впливом дрючка свого профе-

сора, став видатним булочником і був возведений у ранг домашнього пиріжника. Таким чином, його кар'єра була окреслена вуглєм на півній заслонці. Могли бути помазані нові господарі, могли змінитися всі звичаї Молдови, увесь світ міг перетворитися як завгодно; я його колишній товариш, міг стати із звичайного коміса¹ великим постельником², міністром і навіть господарем³. А Порожан мав залишитися булочником і тільки булочником до останніх днів своїх... Яка дивна несправедливість доп!

З того сумного дня, коли ми розлучилися, нам доводилося зустрічатися надворі лише в недільні дні, коли поверталися зі своїх пансіонів; і тоді ми намагалися надолужити втрачений час. Нам, що б то не було, хотілося жбуряти плескатими круглястими камінцями в пономаря церкви Святого Іллі, коли той залізав на дзвіницю і відступував вечірню, витворяючи фантастичні колінця дерев'яним клепалом по дошці, що висіла поряд із дзвоном.

Перед 1827 роком нашим вчителем був монах Герман, той самий, що продав Григорієві Га-Воде рукопис Шінкай⁴. Він жив у нас і, крім мене, мав ще інших учнів-екстернів, серед яких був і М. Когелнічану⁵. Наш вчитель завжди з'являвся одягнений в сатинову рясу, а на голові носив крутий шпик із сивого каракулю...

Вважаю своїм обов'язком відзначити, що мій приятель вмів зносити муки з античним стоїцизмом.

Нарешті настав час нашої остаточної розлуки. Влітку 1834 року пан Кенім відвіз своїх учнів до берегів Прута на канікули. Ми мешкали в селянських оселях і відчували себе там привільно, були веселі, шалені, збитотні. Межі селом і річкою росли патлаті дерева, які були ареною наших ігор. Ховаючись в їх завітках, ми спостерігали за козаками, що стояли на тому березі і були озброєні довгими спи-

сами, і коли ми купилися, то кричали ім "зрадце, человек", та так, наче вітали Цезаря.

Якось ополудні я лежав під вербою, уявляючи себе Робінзоном Крузо, і чекав появилення із дерев ватаги дикунів, як раптом побачив обличчя Порожана.

- Васіле! - радісно вигукнув я. - Васіле!

- Я, куконаше, - відгукнувся Порожан. - Я привіз панові Келішній лист. Мені дуже хотілося ще раз побачитися з тобою, куконаше, перед тим, як ти поїдеш до Парижа.

- До Парижа? Я?

- Такі чутки я чув нагорі, у дівчат, начебто пан вирішив послати тебе навчатися аж на край світу... і прийшов просити, щоб ти і мене взяв з собою.

- Покладися на мене, Васіле... Без тебе не поїду, - запевнив я його.

Але через кілька днів я попросився з рідними і челяддю - з матусею, що плакала, з батьком, що ледь стримував сльози, з братом і сестрою, з маткою Га-хіцею, зі слугами і поїхав, залишивши позаду бідного Васіле Порожана... Вперше за весь час нашого знайомства його очі наповнили сльозами. Я поїхав разом з Олександром Кузюю⁶, якому фортуна приготувала трон Румунії, з його двоюрідним братом Н. Доканом та живописцем Негулчем, що загинув у Константинополі під час подій 1848 року. Нашим наставником і вчителем був сам пан Філіп Фурнаракі, секретар знаменитого Кораї⁷.

Цілих п'ять років перебував я в Парижі, намагаючись з волі мого батька підготуватися до вивчення медицини, а потім вивчення права... Спроби, приречені на провал, бо це було всупереч моєму вільному уявленню і схильностям до літератури.

Наприкінці 1839 року, по поверненні на батьківщину після приємної подорожі по Італії, я застав рідний дім у повному

складі... Не було тільки Порожана. Він втік наступного ж дня після мого від'їзду і не вернувся до хазяїв з страху потрапити в залізний нашійник, і особливо зі страху перед поліцеєм Урзікою, до рук якого було заведено передавати усіх лівих, відчайдушних та занадто волелюбних циган... Але минуло небагато часу і він знову з'явився в садибі, бо до нього дійшла чутка про моє повернення.

Після смерті моїх батьків я звільнив усіх наших рабів, намагуючись, таким чином, винагородити Порожана за його дружбу до мене.

Вони висловили здивування дикими вигуками, а радість безладним підстрибуванням, наче всіх їх покусав тарантул. Лише двоє чи троє старих почали скаржитися і казати мені:

- Хазяїне, хазяїне, чим ми тобі не догодили, що ти знедолює нас? Нещасні ми! Ти даєш нам волю! Але хто ж віднині буде піклуватися про нас? Хто буде нас годувати, одягати, вінчати, хоронити? Зжался, хазяїне, над нами, не позбавляй милості твоєї світлості!

Та для оп'янілого від екстазу натовпу то були пусті слова! Наступного дня всі вони зі своїм скарбом залишили землянки, щоб йти... куди? Вони й самі того не знали, але рушили за обрій, щоб підтвердити за собою право вільних людей...

Через шість місяців усі вони повернулися до Мірчешт, голі, хворі, напівзамерлі, напівживі від голоду і повалилися мені до ніг, бажаючи вважати їх знову рабами, як за добрих часів, за їх висловом... Це добровільне повернення в рабство змусило мене глибоко замислитися над засобом звільнення народів від рабства від народження, і я дійшов висновку, що наскільки не полюдському позбавляти людину волі, настільки легковажно звільняти раба раптом, не підготувавши його майбутнього щастя, не обезпечивши від труднощів скороспілої свободи.

Але Порожан не поділяв долю всіх тих циган. Ставши вільним, він подався промишляти по країні як лікар і, нарешті, осів у Патрі. Таким чином, ми на довгі роки втратили одне одного з очей... Мені навіть хтос сказав, ніби він помер.

Якось удень, коли я сидів за столом в тіні дерев Мірчештського саду, я раптом побачив чужу людину в нанковому піджаку і з босими ногами. Обличчя здалося мені дуже знайомим... Пильно вдивляюся в нього... І що ж? Порожан!

Після перших хвилин дивування він розповів мені свою Одісею, довгий ланцюг людських поневірянь; потім почав мене просити про службу пекаря в Мірчешта, бо, мовляв, хоче померти там, де народився. Я з вдячністю погодився, одягнувши його з ніг до голови, призначив добре жалування і велів приготувати окрему кімнату. Він влаштувався і через два дні зник разом з конякою прикажчика.

Після того я зустрічав його якось у Патрі, скудлиго, хворого на ревматизм, згінтуго в три погібелі суворого рукою старості. Було видно, що він втратив смак до життя. Нарешті він залишив його, взявши з собою ту частину картини суспільства, на якій зображені боярські сім'ї, оточені слугами-циганами, подібно до будинків римських патрицій, повних зігнаними зі всього світу рабами.

З румунської переклав Степан Келар

¹ Коміс - одне з низьких боярських звань.

² Великий постельник - один з найвищих боярських чинів.

³ Господар - правитель, князь.

⁴ Г.Шінкай - автор "Літопису румун", рукопис якого випадково було знайдено у Відні Германом Відю.

⁵ М. Когелнічану (1817-1891) - відомий румунський політичний діяч та історик, активний учасник революції 1848 р. та соціальних реформ в об'єднаних князівствах.

⁶ Олександр Куза - в 1859 р. став господарем об'єднаних князівств Молдавії та Валахії.

⁷ Кораї - відомий тогочасний вчений-еллініст.

"КОНСУЕЛО" ОЗНАЧАЄ "ВТІХА"

"КОНСУЕЛО" РОДЕЛ "ПАЧА"

ВИЗНАЧНІ ІМЕНА

200 років тому, 8 червня 1804 року, в Парижі народилася Амантіна-Люїсіль-Аврора Дюпен, пізніше, за чоловіком - баронеса Дюдеван. Та і сучасники, і, тим більше, прийдешні покоління знали і знають цю визначну жінку зовсім під іншим іменням - літературним псевдонімом Жорж Санд.

Через 72 роки після її народження, у червні 1876-го, інший великий французький письменник Гюстав Флобер написав своєму другові, майбутньому класику російської літератури Івану Тургенєву, відгукуючись на смерть Жорж Санд: "Бідна, дорога, велика жінка! Треба було знати її так, як я її знав, щоб розуміти, яка жінка була в цій великій людині, яка безсмертна ніжність - у цьому генії... Вона залишилась однією з тих, хто становить славу Франції, і при цьому є єдиною в своєму роді..."

Читачі всього світу знають Жорж Санд як автора величезної кількості романів, серед яких прекрасні "Консуело" та "Індана", "Лелія" та "Орас", "Щоденник" та "Мельник із Анжибо", "Маріанна" та "Маркіза" і багато інших. Проте не всім відомо, що Аврора Дюпен-Дюдеван по материнській лінії - ромка.

"Моя мати, - згадувала Жорж Санд, - була родом із бродячого циганського племені, до якого всі ставилися з презирством. Вона була танцівницею, навіть гірше - статисткою в найнікчемнішому театрі на бульварі, та раптом кохання багатьох допомогло вибратися з цього мерзенного середовища..." Це була дуже гарна, за характером горда і благородна жінка, веселої і поетичної вдачі, з уродженим смаком, дуже артистична, проте й дуже відлюдна, яка боялась вищого світу. Усе це усадкувала і майбутня письменниця, за її власним зізнанням.

Софі-Вікторія, мати Жорж Санд, могла написати чудового листа, не знаючи орфографії, засвітавши арію, не знаючи сольфеджіо, намалювати картину, не маючи теоретичної підготовки. Усе їй давалось легко. Маленька Аврора дуже любила свою матір, яка, на жаль, віддавала перевагу мистецтву, від чого невимовно страждала донька. Виховувалася дівчинка у бабусі - матері батька, аристократки, в чиему роду були навіть королі. Та розум, незалежність, здоровий глузд поряд із романтизмом, майже чоловічий характер поруч із ефектною зовнішністю Аврора усаджувала від матері. Як і Софі-Вікторію, Жорж Санд, юною та вже зрілою жінкою, захоплювалися чоловіки - її шармом, її циганською красою, виразом великих очей, її розумом та освітою, а також сумом, що ховався за зовнішнім збудженням. Сучасники в своїх листах відзначали й "дику красу, ексцентричний і владний характер, чорні очі, які сяяли, і гнучкий стан" майбутнього автора "Консуело". В неї захоплюються поряд із іншими поет Альфред де Міюссє, композитор Фредерік Шопен, піаніст Ференц Ліст; художник Ежен Делакруа пише серію її портретів; з Оноре де Бальзаком, Сент-Бевом та іншими визначними письменниками, критиками, живописцями вона спілкується і листується.

Біограф Жорж Санд Андре Моруа пише в своїй книзі, що вона могла після 14-годинної роботи за столом (а писала вона щодня) ости на коня і скакати на побачення... Аврора Дюпен вийшла заміж, народила двох дітей, та сімейне життя її не склалося, як і у багатьох неза-

чинаючи вже з того, що й мати Консуело - ромка. А це Консуело багато в чому нагадує саму Жорж Санд.

"Небуло глянула крив'я щілину на небо - там зблискувала зірка.

- Це - Альдебаран, зірка циган, - промовив Альберт. - Світати почне лише через годину.

- Так, значить, це моя зірка, - відгукнулася Консуело. - Адже я, дорогий графе, якщо не за походженням, то за своїм становищем ніби циганка. Та воєю у Венеції

інакше й не звали... А мене там знали й досі званою під іменем Zingarella". Zingarella - циганка, ромка. Zingara - звав і саму Жорж Санд її друг поет Міюссє. Письменниця романтизує образ Консуело: її чотирнадцятирічна героїня - чорноволоса дівчина "з особливою дикою грацією" (згадаймо листи сучасників Ж.Санд - Л.К.). "Чарвний рум'янець залів її щокі, священний вогонь запалився у великих чорних очах, і під склепінням церкви пролунав її незрівняний голос, чистий, могутній, величний, голос, який м'ягко лютиться тільки зі стоти, яка має визначний розум і велике серце", - ось зовнішня і внутрішня характеристика головної героїні.

Незалежна, вільна у своїх вчинках, горда і мужня жінка, яка назавжди зберегла пам'ять про матір-ромку, - чи це не сама авторка роману? Консуело співає так легко, як інші дихають. Сама Жорж Санд писала свої численні твори також легко і природно.

"Бідна матінка, - подумала юна Zingarella, - знову я з волі незбагненної долі в тих місцях, які колись пройшла і ти... Ти була молодію і гарною... Ти могла би своє важке бродяче життя змінити на спокійне і благополучне. Але ти відчувала і завжди говорила, що благополуччя - це неволя, а спокій - нудьга, вбивача для душі артиста". Дитячі роки Консуело пройшли в Іспанії, де вона

і народилася. Разом із матір'ю вона співала на вулицях, заробляючи на хліб. Її музична кар'єра починається після навчання в музичній школі, куди її привів великий педагог Порпора, почувши одного разу спів дівчинки на площі. Вже дівчиною захокується в гарного, але безталанного і ревнивого молодого співака Андолетто, який її зраджує, і різко змінює свою долю. Романтичні стосунки пов'язують її паніше з іншим персонажем - Альбертом Рудольштадтом, котрий відчуває духовний і кровний зв'язок із борцем за національне визволення чеського народу Яном Жижкою. Вона врятує його від смерті, допомагає йому вижити, проймається його визвольними ідеями, та водночас залишається великою артисткою. "Для неї праця - то є насолода, справжній відпочинок..." - пише в романі Жорж Санд. У своїх листах письменниця любила повторювати: "Я належу до народу, як по крові, так і серцем..." Істинна республіканка Жорж Санд надіяла і своїх героїв духом демократизму. Вона не феміністка, та вимагає для жінок громадянського рівноправ'я. Такою - вільною, мужньою, відважною - постає і Консуело, котра не зупиняється перед небезпечною виявляє суто чоловічі риси характеру. Згадаймо біографію самої Жорж Санд: вона домогалася звільнення багатьох своїх друзів-республіканців, яких заарештували під

час французької революції 1848 року, рятувала хворих в'язнів, надсилала висланим книги і гроші, складала прохання, навіть до президента, домогалася допомоги сім'ям репресованих. Її називали "святою із Беррі", "богоматір'ю доброї допомоги", їй писали: "Ви - чарівна жінка, окрім того, що ви і найкращий чоловік нашого часу". Одним словом, героїня Жорж Санд у різних обставинах поведилася так, як поведилася б сама авторка "Консуело".

Власні думки вклала письменниця в уста своєї героїні: "Серце моє не визнає... суворой релігії, і я не можу любити Бога, який забороняє мені любити", хоча Жорж Санд була смиренною християнкою. Одна з героїнь називає Консуело ангелом доброти, який приймає страждання людей ближче до серця, ніж вони самі. Консуело, яка знаходила шлях до душі кожного, у своєму мистецтві передавала людям найщиріші почуття та наймогутніші переживання своєї натхненної душі.

Консуело - іспанською "втіха". Вона втішала людей як своїми мужніми вчинками й заспокоїливими словами, так і, що найголовніше, своїм прекрасним мистецтвом, яке було водночас і народним, і самотнім.

Так само, як втішає нас, читачів, і досі, майже через 200 років, Консуело, дівчина-ромка, романтична душа, яка знає, як можна перебороти незгоди, самоту, зраду друзів, недовіру ближніх, політичні розчарування і це багато чого іншого, що пропонує нам часом життя...

Людмила Кудрявська
P.S. Світові відомою відчати Тавдіні Канарейкіній за літературу, що була використана при підготовці матеріалу.

"Бог поклав музику в мене"

Зарубіжне турне мукачівських музикантів

Ще зовсім недавно звістка про те, що група талановитих музикантів успішно виступала в столиці України - Києві, - була в місті над Латорицею сенсацією. Там проходила важлива конференція. Її прикрасили музиканти ансамблю "Амаро Дел" виконанням творів на релігійну тематику.

Керівник групи **Тиберій Віпар** дав невеличке інтерв'ю газеті "Романі Яг".

- Ми залюбки збираємося разом і виконуємо духовну музику. Щодо першого нашого виступу за межами Закарпаття, то цьому завдячуємо шановній людині - єпископу Сергію Балюку з Церкви Живого Бога. Відчули, що пісні подобаються слухачам. Повернувшись із Києва, поповнили репертуар духовними творами. Звичайно, виконуємо їх у відповідній церковній манері. Тепер можемо говорити про те, що наш невеличкий колектив склався, як і його репертуар.

- А чи були у Вашій родині, Тиберію, музиканти?

- Ні. Бог поклав музику в мене. Якою сама летить з душі.

- Кілька слів про склад групи?

- Нас четверо. Бас-гітара - то Карлос Горват, синтезатор - Руслан Янковський, барабан - Тиберій Котлар. І я - гітара-ритм.

Датою народження нашого музичного колективу є 2000-й рік. У Мукачеві (та й не лише) нас знають.

Виконуємо пісні кількома мовами: ромською, угорською, російською. Багато творів склали самі, підібрали музику.

- І куди проляже Ваша дорога?

- Найперше, це Голландія, Франція. Організатор - Східноєвропейська місія. Наш менеджер - Максим Норбер із Угорщини. Він нас підтримує. Ясна річ, турне буде не з легких. Протягом двох тижнів виступатимемо. Вже попереду знаємо, що доведеться дарувати духовні твори і слухачам Дебрецена, Мішкольця.

Юлія Зейкан

Група музикантів із закарпатського міста над Латорицею - Мукачева

Пораги віг Раги Драбаріне катаре Рага з 7 по 20 квітня

Овен - значні переваження чекають на вас до 12 квітня, тому деякі справи доручть своїм колегам та родині. Матеріальні питання вирішувати дуже легко, навіть отримуєте більше, ніж очікували. Стережіться бути свідком у штучно створеному конфлікті. Скористайтеся нагодою вирішити проблеми коханої людини.

Телець - зробіть паузу та накресліть нові шляхи до своєї мети. Можливо, є сенс робити все одразу, але слід використовувати допомогу кваліфікованих працівників. Своїми коштами не обійдетеся, шукайте спонсорів. Вашої енергії вистачить на все!

Близнята - ваші наміри змінити роботу - це результат надмірної втоми. Можливо, не слід робити поспішні кроки. Краще приділіть увагу відпочинку та власній родині. А ще - займіться, нарешті, господарськими справами.

Рак - маєте змогу почути про себе лишні дифрамби. Але ваші успіхи ще попереду. Незважаючи на те, що вам потрібно самовдосконалюватися, бережіть сили. Творчість (можливо, літературна) допоможе вам виразити свої кращі почуття!

Лев - ваші справи значно поліпшилися, небезпека відійшла, але не розслабляйтеся. Маєте нагоду зайнятися судовими справами, проте не зачепіть при цьому непричетних людей, бо це вам може дорого коштувати. У родинні конфлікти краще не втручатися.

Діва - ваші пропозиції дуже слухні, знайдете багато помічників. Не первантажуйте себе, рухайтесь повільно. Тихіше ідеш - далі будеш. Чекайте на несподіваний подарунок!

Терези - ви літаєте на крилах, але маєте розраховувати тільки на власні сили. Вам не потрібні гроші - та це не зовсім нормально, бо у вас є родина. Що як кошти знадобляться їй? Будьте обережні з друзями, які раптом перетворилися на конкурентів.

Скорпіон - чекайте хороших наслідків від своїх сміливих вчинків. Матеріальна ситуація теж поліпшиться, проте зверніть увагу на стосунки зі своїми кредиторами. Їм буде приємно, якщо ви виявите зацікавленість в їхніх справах та викажете співчуття.

Стрілець - ваше захоплення буде тривати декілька місяців. Рішучі кроки можна робити не раніше листопада. Не забувайте про реальні перспективи, пильнуйте себе!

Козеріг - не бійтеся висловлювати свої думки та "гнути свою лінію", адже відповідальність все одно несете ви! Партнери погодяться на вашу пропозицію, хоч і не завжди дотримуватимуться угоди. Закохатись (навіть у давнього партнера) дуже добре!

Водолій - наближається час "розплати" в хорошому розумінні. Отримаєте обіцяне, проте доведеться платити трохи більше. Досягнете успіху, на який чекали. Наведіть порядок з власними паперами.

Риби - не слід доручати серйозні справи тим, хто байдужий до результату. Ваша сердечність та працелюбність допоможуть витримати переваження та досягти бажаного. Не бійтеся, що віддасте багато, за це вам повернуться ще більше!

Імпресіонізм приніс живопису повітря і світло. Імпресіонізм відкрив дорогу для творчих шукань, відстояв право на експеримент. З легкої руки французьких новаторів гасло "Я так бачу" ціле століття не сходило з вуст європейських художників.

Але не бувас плюіс без мінусів. Образотворче мистецтво все більше переставало бути дзеркалом життя і стало дзеркалом душі художника. А вже що там у цій душі.

На виставках живопису замайорили куби і квадрати, навмисне ламані виродливі фігури, плутані обривки сновидінь. Здавалося, з ванни разом із водою виплеснули дитину. Традиційна реалістична картина вмерла. А разом з нею загинула і "художня етнографія". Якщо в XIX столітті за творчістю художників можна було вивчати побут різних ромських етнічних груп, то XX сторіччя можна назвати "порожнім". Хто ж сприйме всерйоз плакатну "Циганку" Амадео Модільяні, національність героїні якої визначена хіба що в підписі. Мені можуть

сказати, що я упереджений і не розумію якийсь глибинний зміст, закладений автором у полотно. Що зроби ти! Ніхто, крім мистецтвознавців (які одержують за це гроші), не в змозі зрозуміти зміст шедеврів модернізму. Ну, а з чисто професійної точки зору картина Модільяні виглядає так. Пропорції перевернуті. У малюнку відчувається відсутність школи. Кольори випадкові і не гармонічні. Характер персонажа відсутній. А для нас, напевно, головне те, що це не ромка. Якщо попросити відвідувачів музею здогадатися, хто героїня картини, думки розділяться. Одні будуть відстоювати назву "Мати", інші скажуть "Гордянка" або "Портрет учительки". Про справжній задум художника не здогадається ніхто.

Гадаю, читачі не образяться на мене, якщо надалі подібні картини залишаться за межами рубрики. Але будемо пам'ятати, що "Циганка" Модільяні - це типовий зразок мистецтва XX століття. Коли західноєвропейський живопис з радістю відмовився від накопиченої віками реалістичної майстерності.

Амадео Модільяні "Циганка". П., о. 1919 р.

ПІРАСА

Пішов ром працювати на шахту. Проробив там деякий час. Не сподобалося. Важко і пилюка велика. Приходь він до начальства і питає:

- Слухай, начальнико, ти ведведя в шахті бачив?
- Ні, не бачив.
- От і рома не побачиш!

Гейлас о ром бувті те керел анде шахта. Екґ цера врама кердя бувті. Чи чалилас (чи предзек) леске сас. Пгарес бут прахо. Авілас ко рай ай гучел:

- Шун, рай, ту ричос анде шахта дикглан?
- На, чи дикглем.
- Но ай ромес чи дикгеса!

Розмовляють два роми:

- Ти працюєш?
- У Большому театрі конюхом.
- Так, які там коні?
- А ти хіба не бачив на даху цілу упряжку?

Варбин дуй рома:

- Ту бувті керес?
- Андо Баро театро анде штала.
- Ай саве кґоте грасґ?
- Ай ту чи дикглан про падо саво вурдон?

РОМАНЕ ЖАБЕНАТА

РЕЦЕПТИ ВІД ЕСТЕРИ

ЛОКША

1 кг муки перемішують з однією чайною ложкою харчової соди. Замішують на 0,5 л кефіру до утворення однорідної маси. Розкачують завтовшки 0,5 см, ріжуть на шматки і випікають на сковорідці без олії. Зверху змащують маслом і посипають цукром.

1 кг аро гаміс еґґа рояса увґи сода. Гаміс пре допаш літра кефіро ай керес сар хумер. Керес тґувліне пре 0,5 см. чґинґрес пре котора ай пекес пре тигя бі олія. Опрал макрес чилеса ай гуплеса.

ІГРИ З ПРИСЛІВ'ЯМИ І ПРИКАЗКАМИ

Пропонуємо читачам подумати, яка з цих приказок зайва.

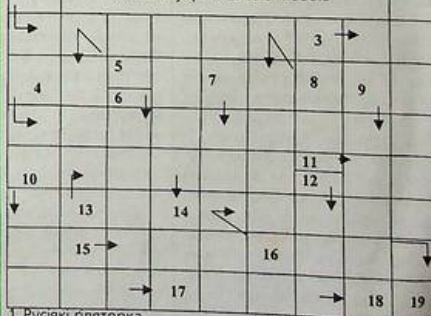
- Стріляв у сича, а влучив у вусача.
Пушкаґіяс анде чіркї, ай пейлем андо вустациґерго.
Під лежачий камінь і вода не тече.
Тело пашлядо бар чи о паї чи фулі.
Мітив у кошик, а влучив у віконце.
Пушкаґіяс анде кошніца, ай пейлас анде фелястра.
По вусах текло, а в рот не потрапило.
Пре вустаца чґордылас ай андо муй чи перлас.

(визнач зайву)

СКАНДИНАВСЬКИЙ КРОСВОРД

Відповіді у кросворд писати українською мовою

1. Русіякі пляторка
2. Чґаворо анда джунґлі Індї
3. Нота
4. Чґаворікано журнало
5. Амал Д'Артаньяна
6. Састрі
7. Врамакі пір
8. Анав чґайорако
9. Паєско рако
10. Кашт мако
11. Нота
12. Карпатсько кашт
13. Анав чґавореско
14. Парамісако харлїко
15. ... Лорак
16. Пасторо
17. Ратяко кґелїле
18. 12 чґона
19. Лошако ціпїле

Газета "РОМАНИ ЯГ" -

всеукраїнський двотижневик

Засновник - Закарпатське ромське культурно-просвітне товариство "Романі Яг"
Регістраційне свідоцтво серія КВ №5877 від 20.02.2002 р.
Газета виходить за підтримки Європейської комісії та Інституту Відкритого Суспільства (м.Будапешт)

Шеф-редактор **Аладар АДАМ**
Редактор **Євґенія НАВРОЦЬКА**

Редація не завжди поділяє позицію авторів. За точність наведених фактів відповідає автор. Редація зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.
Повний або частковий переклад матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романі Яг"

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м.Ужгород, вул.Дунаєвського, 18, телефакс (03122) 61-39-56.
E-mail:romyag@tn.uz.ua
http://www.romaniyag.uz.ua

Віддруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська, 13. Умови друку: арк. 2,5, тираж 2500. Зам. № 4/16